



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**«Διαστάσεις του ελεύθερου χρόνου στην προσχολική και πρώτη
σχολική ηλικία»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΜΑΥΡΙΔΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ

Στις «Επιστήμες της Αγωγής»

με ειδίκευση «Παιδαγωγική και Νέες Τεχνολογίες»

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	4
Πρόλογος.....	6
1. Εισαγωγή	7
1.1 Ελεύθερος χρόνος: Εννοιολογικός προσδιορισμός	7
1.2 Ο ελεύθερος χρόνος στην παιδική ηλικία.....	7
1.2.1 Η σημασία του ελεύθερου χρόνου για τα μικρά παιδιά	7
1.2.2 Δομημένες και μη Δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	8
1.2.3 Το παιχνίδι ως περιεχόμενο του μη δομημένου ελεύθερου χρόνου	9
1.2.4 Η σημασία του παιχνιδιού για υγιή και ποιοτική ζωή.....	10
1.2.5 Το σχολείο ως παράγοντας διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών	11
1.3 Οικογένεια και Ελεύθερος Χρόνος.....	12
1.3.1 Η εμπλοκή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των μικρών παιδιών	12
1.3.2 Τα οφέλη του οικογενειακού ελεύθερου χρόνου.....	13
1.4 Ερευνητικά Δεδομένα	13
1.4.1 Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία	13
1.4.2 Κοινωνικό, μορφωτικό, οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και ελεύθερος χρόνος των μικρών παιδιών.....	16
1.4.3 Εμπλοκή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών	17
1.4.4 Οφέλη του οικογενειακού χρόνου	18
1.4.5 Σύνοψη ερευνητικών δεδομένων	19
1.5 Σκοπός	20
1.6 Ερευνητικές Υποθέσεις	21
2. Μέθοδος.....	23
2.1 Συμμετέχοντες.....	24
2.2 Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων	26
2.3 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων	29
3. Αποτελέσματα	30
3.1 Δραστηριότητες στον Ελεύθερο χρόνο των παιδιών.....	30
3.2 Σκοπός της ενασχόλησης παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες	38
3.3 Τρόπος συμμετοχής των γονέων στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών	41

3.4 Επιθυμίες και στάσεις γονέων σχετικά με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους	47
3.5 Κοινές δραστηριότητες γονέων και παιδιών	54
3.6 Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας την έννοια του ελεύθερου χρόνου; (καταγραφές συνεντεύξεων παιδιών προσχολική ηλικίας).....	56
4. Συζήτηση	56
4.1 Ερευνητικό Ερώτημα Α: Τι είδους δραστηριότητες πραγματοποιούν τα μικρά παιδιά στον ελεύθερό τους χρόνο;.....	57
4.2 Ερευνητικό Ερώτημα Β: Ποιος είναι ο σκοπός της ενασχόλησης των παιδιών με τις εξωσχολικές δραστηριότητες κατά τη γνώμη των γονέων;.....	59
4.3 Ερευνητικό Ερώτημα Γ: Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους;.....	60
4.4 Ερευνητικό Ερώτημα Δ: Ποιες είναι οι επιθυμίες και οι στάσεις των γονέων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών τους;.....	62
4.5 Ερευνητικό Ερώτημα Ε: Ποιες είναι οι από κοινού δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μεταξύ γονέων ή γονέα και παιδιού;	62
4.6 Ερευνητικό Ερώτημα ΣΤ: Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας την έννοια του ελεύθερου χρόνου; (καταγραφές συνεντεύξεων παιδιών προσχολική ηλικίας).	64
4.7 Τελικές παρατηρήσεις.....	64
4.8 Περιορισμοί.....	66
4.9 Προοπτικές – Προτάσεις	67
Βιβλιογραφία	68
Παράρτημα.....	75

Περίληψη

Η έρευνα για τον ελεύθερο χρόνο στην παιδική ηλικία εστιάζει στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών που διακρίνονται σε δομημένες και μη δομημένες. Οι έρευνες που εξετάζουν τον ελεύθερο χρόνο στην παιδική ηλικία είναι περιορισμένες για την ελληνική βιβλιογραφία. Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η ποσοτική αποτίμηση τόσο των αντιλήψεων των γονέων σχετικά με τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών στην προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία, όσο και του τρόπου εμπλοκής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Συμπληρωματικά διερευνώνται με την μέθοδο της συνέντευξης οι απόψεις των ίδιων των νηπίων σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τα ίδια το χρονικό αυτό κομμάτι της καθημερινότητάς τους.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την χρήση ενός ερωτηματολογίου που απευθυνόταν σε γονείς παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας για την καταγραφή των απόψεών τους σχετικά με α) τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών, β) τον σκοπό της ενασχόλησης των μικρών παιδιών με εξωτερικές δραστηριότητες, γ) τον τρόπο εμπλοκής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, δ) τις επιθυμίες και στάσεις των γονέων για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, ε) τις από κοινού δραστηριότητες γονέων και παιδιών. Επιπρόσθετα, οι απόψεις των νηπίων καταγράφηκαν με την χρήση συνεντεύξεων BPI (Berkeley & Puppet Interview) για τα μικρά παιδιά.

Αν και οι σύγχρονες τάσεις δείχνουν τις δομημένες δραστηριότητες να κυριαρχούν στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το αδόμητο παιχνίδι παρουσιάζεται ως η πιο συχνή ενασχόληση των παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Οι περισσότεροι γονείς του δείγματος δείχνουν να συμμετέχουν στηρίζοντας το παιδί, συζητώντας, βοηθώντας στον προγραμματισμό του χρόνου του, παρακινώντας το με ερεθίσματα, επιβραβεύοντας και συνοδεύοντάς το. Οι ίδιοι εμπλέκονται ενεργά στις δραστηριότητες μαζί με τα παιδιά και οι κοινές δραστηριότητες που πραγματοποιούν ελεύθερο χρόνο διαδραματίζονται στον χώρο κατοικίας και περιλαμβάνουν δραστηριότητες παιχνιδιού.

Λέξεις – κλειδιά:

Ελεύθερος χρόνος παιδιών, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, γονεϊκή εμπλοκή, προσχολική – πρώτη σχολική ηλικία

Abstract

Research in leisure time in children aged 3,5 –6 years old focuses on leisure time activities that are both structured and unstructured. Research investigating leisure time in early childhood is vastly limited in Greek literature. The aim of this research involves quantitative evaluation of parents' perspectives related to leisure time activities of their children, as well as their involvement in children's leisure time. In addition, a quantitative method of interview supported the investigation of the concepts of children of early childhood about the meaning of leisure time.

A questionnaire addressed to parents was used in order to collect data of their perspectives related to; a) children's leisure time activities, b) the aim of children's engagement in after school activities, c) the way that parents engage in children's leisure time, d) parents' attitudes towards, and desires for their children's leisure time and e) the common activities between children and parents. Additionally, the insights of children's understanding of leisure time were collected through interviews using the BPI(Berkeley & Puppet Interview) method.

The findings of the research showed that free play for children is the most popular leisure time activity for children aged 3,5 – 6 years. Parents engage in children's leisure time by supporting their child, conversing with them, helping in planning their leisure time, encouraging and rewarding them. Most of the parents who completed the questionnaires are involved actively in their children's leisure time. Common, activities of parents and children are set in the home environment and are play based.

Key words:

Children's leisure time, leisure time activities, parental involvement, early childhood

Πρόλογος

Στην παρούσα διπλωματική εργασία διερευνάται η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Το ζήτημα προσεγγίζεται τόσο θεωρητικά, όσο και εμπειρικά.

Αφορμή για την ενασχόλησή μου με το ζήτημα διάθεσης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών αποτέλεσε η σημασία του ελεύθερου χρόνου για την ανάπτυξή τους, αλλά και ο ρόλος που παίζει το σχολείο και ο εκπαιδευτικός στην διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Στα πρώτα στάδια της ζωής του παιδιού το σχολείο και η οικογένεια αποτελούν πρωταρχικούς παράγοντες για την αξιοποίηση, αλλά και την δημιουργία βάσεων και προτύπων ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται να δίνεται από τους γονείς μεγάλη σημασία σε δραστηριότητες που προωθούν την ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων στον ελεύθερο χρόνο, αλλά και να περιορίζεται ο κοινός ελεύθερος χρόνος που περνούν γονείς και παιδιά μαζί. Επομένως, η ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου από την μικρή ήδη ηλικία αποτελεί καίριο ζήτημα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσοι συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της παρούσας ερευνητικής εργασίας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες αξίζουν στον κύριο Ιωάννη Θωΐδη, τον επιβλέποντα καθηγητή μου, για την συστηματική επίβλεψη, συνεργασία και διάθεση χρόνου και την αμέριστη στήριξη ανά πάσα στιγμή, αλλά και στους δύο καθηγητές της τριμελούς επιτροπής, κυρία Παπαδοπούλου Βασιλική και κύριο Χανιωτάκη Νικόλαο. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω όλους τους γονείς που συνέβαλλαν στην προσπάθειά μου με την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στην Διεύθυνση του Ιδιωτικού Νηπιαγωγείου όπου εργάζομαι και τους γονείς των παιδιών για την χορήγηση της άδειας ανώνυμων συνεντεύξεων των παιδιών. Τέλος, ευγνώμων είμαι προς στην οικογένειά μου, τους φίλους και τις συμφοιτήτριές μου για την ηθική συμπαράσταση, την υπομονή, τις συμβουλές, την αλληλεπίδραση και την βοήθειά τους, σε όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας μου.

1. Εισαγωγή

1.1 Ελεύθερος χρόνος: Εννοιολογικός προσδιορισμός

Ο ελεύθερος χρόνος αφορά σε όλες τις ηλικιακές, αλλά και κοινωνικές ομάδες . Πέρα από την χρονική του διάσταση, στον ελεύθερο χρόνο πλέον δίνεται η ποιοτική διάσταση. Ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να αποτελεί «χρόνο ζωής», ψυχαγωγίας, μάθησης, κοινωνικής πραγμάτωσης και προσωπικής ανάπτυξης τόσο για τους ενήλικες, όσο και για τα παιδιά (Θωΐδης, 2003). Ο χρόνος αυτός είναι σημαντικός για τον καθένα, καθώς δεν αντισταθμίζει τον χρόνο εργασίας, αλλά κατέχει την δική του δυναμική. Ενδείκνυται για ελευθερία και αυτοδιάθεση (Πνευματικός, Θωΐδης, Γάκη, 2008· Caldwell &Witt, 2018).

1.2 Ο ελεύθερος χρόνος στην παιδική ηλικία

1.2.1 Η σημασία του ελεύθερου χρόνου για τα μικρά παιδιά

Ο ελεύθερος χρόνος για τα μικρά παιδιά θεωρούνταν παλαιότερα χρόνος παιχνιδιού. Στις μέρες μας, όμως, η συμμετοχή των παιδιών στις παροχές, αλλά και στα συστήματα ελεύθερου χρόνου έχουν αλλάξει την οπτική αυτή. Πολλές είναι οι αλλαγές που έχουν προκύψει στις συνθήκες ζωής των παιδιών και συνετέλεσαν στην επανασύνδεση της παιδικής με την ενήλικη ζωή. Τέτοιες αλλαγές αποτελούν το ότι τα παιδιά, όπως και οι ενήλικες έχουν την δυνατότητα πρόσβασης σε εικόνες και πληροφορίες μέσω των ηλεκτρονικών μέσων, το ότι εκφράζουν τις προτιμήσεις τους στα υλικά αγαθά και ο ελεύθερος χρόνος τους πολλές φορές εμπορευματοποιείται. Πολύ σημαντική είναι η αλλαγή στις συνθήκες ζωής των παιδιών σήμερα σε σχέση με το παρελθόν καθώς τα παιδιά δεν περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας τους στην γειτονιά, αλλά καλούνται να επιλέξουν την οργανωμένη δραστηριότητα που τους ταιριάζει και να προγραμματίσουν τον χρόνο τους για να συμμετέχουν σε αυτήν, η οποία πραγματοποιείται σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος (Θωΐδης, 2003).

Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το παιχνίδι στους παιδότοπους. Το παιχνίδι των παιδιών «εκτοπίζεται» από το σπίτι και την γειτονιά και λαμβάνει χώρα σε δομημένους, περιορισμένους, ιδιωτικούς χώρους, τους παιδότοπους. Το φαινόμενο του παιχνιδιού στους παιδότοπους δεν δείχνει να αποτελεί «ελεύθερο» παιχνίδι. Παιδιά άγνωστα μεταξύ τους αναγκάζονται να παίξουν και η ελευθερία και ελεύθερη βούληση των ίδιων για παιχνίδι αλλοιώνεται, αφού στις περιπτώσεις αυτές οι γονείς συνήθως καθορίζουν τον χρόνο και τον τόπο παιχνιδιού (Παπαδοπούλου, 2003).

Όλες οι παραπάνω αλλαγές στην ζωή των παιδιών έχουν συνδέσει τον ελεύθερο χρόνο τόσο των παιδιών, όσο και των μεγάλων με ένα άτομο αυτόνομο που δρα με υπευθυνότητα και

αυτοπροσδιορισμό, μόνο ή με άλλους. Η ελευθερία δράσης και επιλογής χαρακτηρίζει τον ελεύθερο χρόνο(Θωίδης, 2003).

Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου βοηθά τα παιδιά αναπτυξιακά, στη μετάβασή τους από το ένα ηλικιακό επίπεδο στο άλλο, στην προσαρμογή τους από την παιδική στην μετέπειτα ενήλικη ζωή τους (McHale, Crouter & Tucker, 2001). Στον ελεύθερό τους χρόνο τα παιδιά μπορούν να συναστραφούν με φίλους και την οικογένεια, γεγονός που συμβάλλει στην κοινωνικότητά τους και την συναισθηματική τους πληρότητα.

1.2.2 Δομημένες και μη Δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου για τα παιδιά έξω από τα πλαίσια του σχολείου μπορούν να χωριστούν σε δομημένες και μη δομημένες(Larson & Verma, 1999). Οι δομημένες αποτελούν δραστηριότητες που είναι οργανωμένες, έχουν καθορισμένες ημέρες συναντήσεων, συγκεκριμένους κανόνες, είναι προσανατολισμένες σε καθορισμένους στόχους και δεξιότητες(Mahoney, Eccles & Larson, 2004· Mahoney & Stattin, 2000). Χαρακτηριστικό των οργανωμένων δραστηριοτήτων αποτελεί η «εθελοντική» συμμετοχή σε αυτές και η μάθηση των παιδιών(Πνευματικός, Θωίδης, Γάκη, 2008).

Τα οφέλη της συμμετοχής των παιδιών στις οργανωμένες δραστηριότητες είναι αδιαμφισβήτητα. Για παράδειγμα, σε πολλές από τις δομημένες δραστηριότητες μπορεί να χρειάζεται η υποστήριξη, η συνεργασία μεταξύ των μελών για την επίτευξη στόχων, μπορεί να απαιτείται η καθοδήγηση από κάποιους ενήλικους(π.χ. προπονητών) ή και η υποστήριξη των παιδιών από τους γονείς. Αυτό σημαίνει πως σε ορισμένες δομημένες δραστηριότητες τα παιδιά καλούνται να εμπλακούν με άλλους, συνομήλικούς τους ή και ενήλικες και έτσι κοινωνικοποιούνται. Η εμπλοκή των παιδιών στις οργανωμένες δραστηριότητες είναι πολύ σημαντική για την οικοδόμηση θετικών σχέσεων ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς(Mahoney & Stattin, 2000).

Με τις δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου τόσο τα παιδιά, όσο και αργότερα τα ίδια ως έφηβοι αναπτύσσουν την υπευθυνότητά τους για το πώς θα οργανώσουν τον ελεύθερό τους χρόνο(Osgood et al. ó.a. στο Mahoney & Stattin, 2000). Η ενασχόληση των παιδιών με διάφορες δραστηριότητες και χόμπις στον ελεύθερο χρόνο συμβάλλουν στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους καθώς αυτές προσφέρουν προκλήσεις και απαιτούν προσπάθεια από μέρους των παιδιών(Shaw, Kleiber & Caldwell, 1995). Η συμμετοχή των παιδιών και εφήβων σε δομημένες δραστηριότητες σχετίζεται αρνητικά με την ανάπτυξη αντικοινωνικών συμπεριφορών(Mahoney & Stattin, 2000), αλλά και παραβατικών συμπεριφορών που εκδηλώνονται στον ελεύθερο χρόνο κατά την ύστερη παιδική και εφηβική τους ηλικία (Κορωναίου, 2002).

Σύμφωνα με τους Hofferth & Curtin(2003) οι δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου θεωρούνται περισσότερο ωφέλιμες απ' ότι οι ελεύθερες.

Τόσο τα παιδιά, όσο και οι ενήλικες απασχολούνται και σε μη δομημένες δραστηριότητες με κύριο στόχο την ψυχαγωγία τους και όχι την ανάπτυξη συγκεκριμένων ικανοτήτων ή δεξιοτήτων. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η παρακολούθηση τηλεόρασης, η ακρόαση μουσικής, οι βόλτες με τους συνομηλίκους, αλλά και άλλες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, όπως το φαγητό, η ξεκούραση, η προσωπική φροντίδα(Mahoney et al., 2004·Mahoney & Stattin, 2000). Μάλιστα, όλα τα παιδιά, αλλά και οι ενήλικες σε μεγάλο ή σε μικρό βαθμό δαπανούν χρόνο στις μη δομημένες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου(Mahoney & Stattin, 2000).

Οι παραπάνω αποτελούν χρόνο ωφέλιμο για την χαλάρωση και ψυχαγωγία του παιδιού, για επικοινωνία, συναναστροφή, συντροφικότητα ή στιγμές μοναχικότητας, για το παιχνίδι ή για οικογενειακές στιγμές. Ο χρόνος που δαπανά το παιδί στο παιχνίδι, τις συζητήσεις, την αλληλεπίδραση με φίλους και την οικογένεια αποτελούν τα πιο σημαντικά πλαίσια μάθησης για αυτό(Bandura, 1978· Mead,1934· Piaget, 1932· Vygotsky, 1929 ό.α. στο Cherney & London, 2006) και ενισχύουν την κοινωνικότητά του. Ακόμη, αναμφίβολο είναι και το ότι ο χρόνος που επιλέγουν να περνούν τα παιδιά μόνα τους, με τον εαυτό τους είναι σημαντικός και ενισχύει την ωρίμανση και την αυτονομία τους (Gracia, Garcia- Roman, Oinas, Anttilla, 2019).

1.2.3 Το παιχνίδι ως περιεχόμενο του μη δομημένου ελεύθερου χρόνου

Το παιχνίδι αποτελεί για το παιδί τον ίδιο τον ελεύθερό του χρόνο, αποτελεί τρόπο ζωής και βρίσκει μεγάλη αποδοχή στην παιδική ηλικία(Διαμαντόπουλος, 2004). Αποτελεί για το παιδί την κύρια δραστηριότητά του στενά συνυφασμένο με την φύση του(Κιτσαράς, 2001: 192· Αυγητίδου, 2001: 13). Σύμφωνα με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, την οποία δέχτηκαν ομόφωνα όλα τα Ηνωμένα Έθνη(20 Νοέμβρη 1989), στο άρθρο 31 αναγνωρίζεται σε κάθε παιδί το δικαίωμα να έχει δραστηριότητες στον ελεύθερό του χρόνο, να απασχολείται και να ψυχαγωγείται παίζοντας, να ξεκουράζεται, αλλά και να απασχολείται με παιχνίδια που είναι κατάλληλα για την ηλικία του(Γρίβα & Σέμογλου, 2013 :100). Έτσι, το παιχνίδι απέκτησε νόημα, κατακτήθηκε ως βασικό προνόμιο όλων των παιδιών και αποτελεί σημαντική διάσταση του ελεύθερου χρόνου τους.

Το ελεύθερο παιχνίδι έχει μεγάλη αξία για την ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών. Η ανάγκη για παιχνίδι εκπέμπει από τα εσωτερικά κίνητρα των παιδιών, καθώς τα ίδια παίζοντας αναπτύσσουν τα κίνητρά τους, τα ενδιαφέροντα, πραγματοποιούν τους δικούς τους στόχους (Gray, 2011). Μέσω του ελεύθερου παιχνιδιού τα μικρά παιδιά λαμβάνουν τις δικές τους αποφάσεις και κάνουν τις επιλογές του(Sandberg & Eriksson, 2008). Το παιχνίδι δεν

συμβαίνει απλά, αλλά είναι μια δραστηριότητα γεμάτη νόημα που πραγματοποιείται μεταξύ των παιδιών, τα οποία μπορεί να έχουν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους (Αυγητίδου, 1997).

Τα παιδιά με το παιχνίδι τους, εξερευνώντας ελεύθερα και «κάνοντας» πράγματα αποκτούν δεξιότητες και συμπεριφορές που είναι αναγκαίες για να έχουν μια επιτυχημένη ενήλικη ζωή, αλλά και να αναπτυχθούν ολόπλευρα (Gray, 2011). Η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού σημαίνει την ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων, την γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξή του.

Το παιχνίδι, πολύ συχνά αποτελεί μια διαδικασία όπου τα παιδιά παίρνουν μέρος ακολουθώντας τα εσωτερικά τους κίνητρα χωρίς τους μεγάλους. Το αποτέλεσμα και οι στόχοι του δεν είναι προκαθορισμένοι, απλά οδηγούν κάπου. Οι ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και οι ικανότητες των παιδιών για το παιχνίδι διαφοροποιούνται σε κάθε ηλικιακή του φάση και το παιχνίδι είναι αυτό που βοηθά στην εξέλιξή τους. Στο στάδιο της νηπιακής ηλικίας το παιδί μπορεί και παίζει μόνο του, αλλά και εμπλέκεται σε παιχνίδια με συνομηλίκους, υπακούει σε κανόνες, ακούει και σέβεται τους συμπαίκτες, και σε τελικό στάδιο είναι σε θέση να συνεργάζεται, αφού έχει εκπαιδευτεί σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Ακόμη, στην προσχολική ηλικία αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό και το συμβολικό ή φανταστικό παιχνίδι όπου το παιδί υποδύεται ρόλους, συνομιλεί, δημιουργεί φανταστικούς συμπαίκτες και σενάρια.

1.2.4 Η σημασία του παιχνιδιού για υγιή και ποιοτική ζωή

Σημαντικά και αναγκαία στοιχεία του παιχνιδιού αποτελούν η ελευθερία, η επιλογή, η συμμετοχή, αλλά και η ένταξη των παιδιών σε αυτό. Ακόμη, στη διάρκεια του παιχνιδιού τα παιδιά έχουν την δυνατότητα λήψης αποφάσεων, πού, τι, πώς θα παίξουν, κ.ά., αλλά και αποκτούν την ευθύνη της επίλυσης προβλημάτων. Τα παιδιά, επίσης, μαθαίνουν να ρυθμίζουν την συμπεριφορά τους, να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους σε διάφορες προκλήσεις, συγκρούσεις, και καταστάσεις που προκύπτουν από το παιχνίδι. Η κοινωνικοποίηση αποτελεί και αυτή ένα σημαντικό κομμάτι της προσωπικότητας του παιδιού που καλλιεργείται με το παιχνίδι. Το παιχνίδι δεν αποτελεί απλώς μια δραστηριότητα, αλλά ένα γενικό πλαίσιο για την δημιουργία σχέσεων και προϋποθέτει υπαρκτές σχέσεις ανάμεσα στους συμμετέχοντες (Αυγητίδου, 2001 :161).

Αδιαμφισβήτητα το παιχνίδι κάνει τα παιδιά να νιώσουν την χαρά, ενώ η απουσία του τα στενοχωρεί. Όλα τα παραπάνω επιχειρήματα ο Gray (2011) θεωρεί πως συντελούν στην υγιή ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και ότι η απουσία του παιχνιδιού από την ζωή των παιδιών μπορεί να συνδέεται με το άγχος τον ανταγωνισμό, την κατάθλιψη, αλλά και γενικότερα με κάποιες μορφές ψυχοπαθολογίας.

1.2.5 Το σχολείο ως παράγοντας διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών

Ο ελεύθερος χρόνος είναι χρόνος κατά τον οποίο τα παιδιά αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, διευρύνουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους με δραστηριότητες που τα ίδια επιλέγουν. Η ύπαρξη του ελεύθερου χρόνου στη διάρκεια της παιδικής ηλικίας βοηθά τα παιδιά να αναπτυχθούν ως προσωπικότητες και τα ενισχύει σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους, στο κοινωνικό, το πολιτισμικό, το προσωπικό (Michel, Harb & Hidalgo, 2012). Ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να αποτελέσει για τα μικρά παιδιά δημιουργικό χρόνο μάθησης και απόκτησης περισσότερων δεξιοτήτων και μάλιστα ίσως κάποιων ικανοτήτων που στο σχολείο δεν πετυχαίνουν τόσο καλά. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουν οι Caldwell & Witt(2018).

Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί τόσο σημαντικό για τα παιδιά παράγοντα ανάπτυξης και μάθησής τους που σε ορισμένες χώρες δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην αξιοποίησή του από τις σχολικές δομές. Για παράδειγμα, σε χώρες όπως η Γαλλία, ο Καναδάς, το Βέλγιο, η Σουηδία, η Ολλανδία, τα σχολεία λειτουργούν ως κέντρα που προσφέρουν δραστηριότητες και διάφορα προγράμματα ενασχόλησης των παιδιών στη διάρκεια του απογεύματός τους, ως ολοήμερα σχολεία. Έτσι, τα παιδιά πέραν της τυπικής εκπαίδευσης έχουν την ευκαιρία να εμπλακούν σε κάποιες δραστηριότητες, σε οργανωμένα πλαίσια μάθησης, στα λεγόμενα afterschool programs. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε όλα τα παιδιά και έτσι δίνεται η ευκαιρία σε όλους, ανεξαρτήτως των κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων να γεμίζουν τον ελεύθερό τους χρόνο με ποικιλία δραστηριοτήτων(Mahoney & Stattin, 2000).

Η διεύρυνση του σχολικού χρόνου με το ολοήμερο σχολείο στοχεύει στην δημιουργία περισσότερου ελεύθερου χρόνου στα πλαίσια της σχολικής ζωής. Το σχολείο καλείται να μάθει στο παιδί έναν τρόπο να κινείται στον ελεύθερο χρόνο του, να τον απολαμβάνει, να τον αξιοποιεί σωστά (Σχολική και Κοινωνική Ζωή.Οδηγός Εκπαιδευτικού, 2011). Η συμμετοχή των νηπίων στο ολοήμερο σχολείο δείχνει να επιδρά θετικά στα παιδιά όσον αφορά στην ανεξαρτητοποίησή τους, την καλύτερη κοινωνικοποίησή τους, αλλά και στην βελτίωση των ακαδημαϊκών τους επιδόσεων κατά τα πρώτα τους σχολικά χρόνια (Thoidis, Gregoriadis, Krousorati, 2018).

Μετά την πρώτη τους σχολική ηλικία, τα παιδιά τείνουν να είναι υπερφορτωμένα από το σχολείο και τις υποχρεώσεις που δεν αφουγκράζεται την μεγάλη σημασία του ελεύθερου χρόνου τους (Θωίδης, 2000), αλλά και να μεταχειρίζονται τον ελεύθερο χρόνο τους ως χρόνο συμπλήρωσης ή απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

1.3 Οικογένεια και Ελεύθερος Χρόνος

1.3.1 Η εμπλοκή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των μικρών παιδιών

Η οικογένεια αποτελεί κάτι πολύ περισσότερο από το σύνολο ανθρώπων που μοιράζονται κάποιον χώρο. Θεωρείται «ένα από τα σημαντικότερα πλαίσια όπου αναπτύσσονται δυναμικές καθοριστικές για την ανάπτυξη του παιδιού»(Κρίβας, 2007). Ο ελεύθερος χρόνος εξετάζεται ως ένα μέρος του μικροσυστήματος της οικογένειας(Πετρογιάννης, 2003 ό.α. στο Κρίβας, 2007). Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή η οικογένεια θεωρείται πως κατέχει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών.

Ο οικογενειακός ελεύθερος χρόνος είναι ένα σημαντικό κομμάτι της οικογενειακής ζωής και αποτελεί χρόνο όπου οι γονείς εμπλέκονται μαζί με τα παιδιά σε συγκεκριμένες δραστηριότητες ή εκδρομές στην ύπαιθρο, δημιουργώντας και διατηρώντας την οικογενειακή χαρά, την φροντίδα και την ενότητα(Cristensen, 2002). Ο χρόνος αυτός που δαπανούν οι γονείς με τα παιδιά τους είναι αναντικατάστατος (Sullivan, 2005· Arnold, 2008·Stasova & Serbouskova, 2012 ό.α. στο Snoblova, Truhlarova, Havigerova, 2015).

Η εμπλοκή και η συμμετοχή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών μπορεί να πραγματοποιείται είτε ως καθοδήγηση των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των παιδιών είτε ως από κοινού ενεργή συμμετοχή στις δραστηριότητες των παιδιών. Οι νέες οικογένειες φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη σημασία στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους απ' ότι οι παλαιότερες, να δείχνουν ενδιαφέρον και να τον προγραμματίζουν και όχι απλά να τα κατευθύνουν στο παιχνίδι, όπως έκαναν παλαιότερα(Shaw,2008).

Η καθοδήγηση, η βοήθεια των γονέων αποτελούν σημαντικά στοιχεία για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους. Οι γονείς μπορούν να συζητούν, να δίνουν ανατροφοδότηση σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, αλλά και να υποβοηθούν τα παιδιά σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου να μαθαίνουν, να τα υποστηρίζουν στην αποτυχία και την επιτυχία τους. Είναι σημαντικό οι γονείς να ενθαρρύνουν τα παιδιά να μαθαίνουν από τα λάθη τους, να αποφασίζουν μόνα τους. Στον ελεύθερο χρόνο είναι ωφέλιμο το να διασκεδάζουν γονείς και παιδιά μαζί, καθώς και να βιώνουν κοινά συναισθήματα (Caldwell & Witt, 2018).

Σύμφωνα με τον Πυργιωτάκη(2007) οι κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις οδηγούν τους γονείς στην αύξηση των ωρών εργασίας τους ή και στην απασχόληση σε δεύτερη εργασία ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των παιδιών. Ως συνέπεια αυτού ακολουθεί η μείωση του ελεύθερου χρόνου των γονέων για την οικογένειά τους και για την ανάπτυξη συναισθηματικών σχέσεων με τα παιδιά τους. Ένα παράδειγμα αποτελεί το να μην έχουν χρόνο οι γονείς να διαβάσουν στα παιδιά τους βιβλία λόγω της πολύωρης απασχόλησής τους (Natsiopolou, Souliotis, Kyridis, Hatzisavvides, 2006).

1.3.2 Τα οφέλη του οικογενειακού ελεύθερου χρόνου

Οι γονείς αποτελούν κινητήρια δύναμη για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους και σημαντικό ρόλο διακατέχει το πώς θα οργανώσουν τον χρόνο της οικογένειας. Υπάρχει, δηλαδή, σημαντική επιρροή στις συμπεριφορές των παιδιών βλέποντας την στάση, την συμπεριφορά και τις πρακτικές των γονιών τους. Το ενδιαφέρον που δείχνουν οι γονείς για τα ίδια τα παιδιά, αλλά και για τις δραστηριότητες που αυτά πραγματοποιούν, σχετίζεται θετικά με την υψηλή αυτοαντίληψη που αναπτύσσει το παιδί (Κρίβας, 2007). Επιπλέον, η εμπλοκή σε «κοινές δραστηριότητες» γονέων και παιδιών σημαίνει ότι παιδιά και γονείς εργάζονται, παίζουν, επηρεάζουν ο ένας τον άλλο και προσπαθούν για έναν κοινό στόχο μαζί (Havigerova, et al., 2015).

Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί ευκαιρία που μπορεί να αξιοποιηθεί σημαντικά για την ενδυνάμωση των οικογενειακών δεσμών. Η συνοχή και η δυναμική μιας οικογένειας εξαρτάται από τις κοινές εμπειρίες που αποκτούν τα μέλη της οικογένειας μαζί και συσφίγγουν τις σχέσεις τους (Zabriskie & Mc Cormick, 2001). Οι οικογένειες που παίζουν μαζί μένουν μαζί (Harrington, 2002). Περαιτέρω, στις περιπτώσεις όπου οι οικογένειες μοιράζονται ελεύθερο χρόνο και πραγματοποιούν κοινές δραστηριότητες με τα παιδιά τους, τα βοηθούν στην γνωστική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη (Gracia, et al., 2019).

Γενικά, η συμμετοχή των γονέων στην επιλογή δραστηριοτήτων που να είναι κατάλληλες για τα παιδιά, αλλά και για τον γενικό καθορισμό του ελεύθερου χρόνου των παιδιών είναι αναγκαία. Οι γονείς είναι οι υπεύθυνοι που θα ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να λειτουργούν αυτοδύναμα στα πλαίσια της οικογένειας, αλλά και να είναι προετοιμασμένα για μια αυτοτελή και υπεύθυνη ζωή (Διαμαντόπουλος, 2004).

1.4 Ερευνητικά Δεδομένα

1.4.1 Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία

Στον Ελλαδικό χώρο

Παρόλα τα οφέλη της δραστηριότητας παιχνιδιού για τα παιδιά, τα τελευταία χρόνια φαίνεται να υπάρχει προτίμηση στις δραστηριότητες και παιχνίδια οθόνης από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής των παιδιών, απ' ό,τι στην φυσική δραστηριότητα. Σύμφωνα με έρευνες, στην Ελλάδα η τηλεόραση έχει γίνει εδώ και αρκετά χρόνια αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των μικρών παιδιών ηλικίας τρία έως πέντε ετών. Τα παιδιά από την προσχολική ηλικία παρακολουθούν τηλεόραση και παίζουν ηλεκτρονικό υπολογιστή και σκοπό τους έχουν την ψυχαγωγία και την ευχαρίστησή τους. Από έρευνα είχε γίνει φανερό πως τα ηλεκτρονικά παιχνίδια ικανοποιούσαν αρκετά την ανάγκη των περισσότερων παιδιών προσχολικής ηλικίας για παιχνίδι (Natsiopolou & Bletsou, 2011).

Ερευνητικά δεδομένα για παιδιά προσχολικής ηλικίας με την χρήση της εννοιολογικής χαρτογράφησης, αλλά και των μαγνητοφωνήσεων των νηπίων ανέδειξαν πως το 100% των νηπίων συνδέσαν τον ελεύθερό τους χρόνο με την παρακολούθηση τηλεόρασης, βίντεο ή DVD(Τσιγγίδου, ανέκδοτη διπλωματική εργασία, 2013). Γίνεται αντιληπτό πως η ενασχόληση των μικρών παιδιών με τα διάφορα ψηφιακά μέσα έχει αντικαταστήσει άλλες εκπαιδευτικές ή κοινωνικές δραστηριότητές τους, την ανάγνωση βιβλίων – παραμυθιών, το παιχνίδι με συνομηλίκους, την αλληλεπίδραση με ενήλικους (Natsiopoulos & Bletsou, 2011). Έρευνες έχουν δείξει, πως ανάμεσα στα ηλεκτρονικά μέσα και το διάβασμα παραμυθιών, τα περισσότερα παιδιά τείνουν να προτιμούν τα ηλεκτρονικά μέσα(Horn, 2010· Florini, 2010· Natsiopoulos – Melissa- Halikiopoulos, 2009 ό. α. στο Natsiopoulos & Bletsou, 2011).

Ωστόσο, το τακτικό διάβασμα παραμυθιών, αλλά και η ποιοτική αλληλεπίδραση γονέων και μικρών παιδιών κατά το διάβασμα συμβάλλουν στην ανάπτυξη του λεξιλογίου, την κατανόηση και ανάκληση ιστοριών(Natsiopoulos & Bletsou, 2011). Παρά την σύγκριση μεταξύ βιβλίων και ηλεκτρονικών μέσων και την μεγάλη προτίμηση των παιδιών στα δεύτερα, έρευνα απέδειξε πως το διάβασμα παραμυθιών έχει παραμείνει για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ένα σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους(Rideout, Vandewater & Martella, 2003· Horn,2010 ό.α. στο Natsiopoulos & Bletsou, 2011). Αρκετά συχνά εμφανίστηκε σε έρευνα(Natsiopoulos & Bletsou, 2011) ως εσωτερική δραστηριότητα η ανάγνωση παραμυθιών από τους γονείς ή τα μεγαλύτερα αδέρφια στα μικρά παιδιά. Η ίδια έρευνα υποστήριξε πως τα νήπια έδειξαν μεγαλύτερη προτίμηση στα ηλεκτρονικά μέσα και όχι στα βιβλία, όμως από τα παιδιά που προτίμησαν τα παραμύθια και βιβλία, τα περισσότερα ήταν κορίτσια.

Στον παγκόσμιο χώρο

Μια έρευνα σε παιδιά 4-13 ετών ανέδειξε πως ο χρόνος που δαπανάται στην παρακολούθηση τηλεόρασης, μείωσε τον χρόνο που δαπανάται για διάβασμα βιβλίων και παραμυθιών(Attewell, Suazo – Garsia & Bettle, 2003). Τα παιδιά δαπανούν όλο και λιγότερο χρόνο παίζοντας έξω παγκοσμίως(O' Keefe, 2015).

Έρευνα στην Αμερική ανέδειξε πως τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έβλεπαν λιγότερη τηλεόραση συγκριτικά με τα μεγαλύτερα παιδιά σχολικής ηλικίας. Από την ίδια έρευνα διαφάνηκε πως η πολύωρη απασχόληση των παιδιών μπροστά στην τηλεόραση σχετίζεται με την παχυσαρκία και το υπερβολικό βάρος στην μέση παιδική ηλικία (Raynor, Jelalian, Vivier, Hart, Wing, 2009).

Καθώς,τα υπέρβαρα και παχύσαρκα παιδιά προσχολικής, αλλά και σχολικής ηλικίας αποτελούν συνηθισμένο γεγονός, στον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες οι κυβερνήσεις

είχαν ανακοινώσει από παλαιότερα προτάσεις και συστάσεις από ειδικούς ώστε να ωθήσουν τους πολίτες με τα μικρά παιδιά τους σε έναν δραστήριο τρόπο ζωής, με φυσική δραστηριότητα(Hofferth & Sandberg, 2001).

Η τακτική φυσική δραστηριότητα για τα μικρά παιδιά είναι σημαντική τόσο για την διατήρηση της μάζας του σώματός τους, αλλά και επιφέρει και άλλα ψυχολογικά και κοινωνικά οφέλη. Καθώς η φυσική δραστηριότητα κατά την προσχολική ηλικία αντανακλά στο παιχνίδι, βοηθά τα παιδιά στην εξάσκηση της γλώσσας, της κίνησης, των κοινωνικών δεξιοτήτων των ψυχικών και συναισθηματικών, της συνεργασίας, της επίλυσης προβλήματος και της ανάπτυξης της ηγετικότητας(Timmons, Naylor, Pfeiffer, 2007). Τα παιδιά με το παιχνίδι στη φύση επωφελούνται γνωστικά, αναπτυξιακά, συναισθηματικά, αποβάλλουν το στρες και την επιθετικότητα, αυξάνουν την ικανότητα συγκέντρωσής τους, αναπτύσσουν τις κινητικές τους δεξιότητες. Το παιχνίδι στη φύση ως παιχνίδι αυτοκατευθυνόμενο, παρακινούμενο από τα ένστικτα του παιδιού, χωρίς άγχος, είναι σημαντικό για την ανάπτυξη του παιδιού(Gray, 2011).

Τα παιδιά που εμπλέκονταν σε αθλητικές δραστηριότητες κατά τον ελεύθερό τους χρόνο, απέκτησαν καλύτερες δεξιότητες στην επίλυση προβλημάτων και καλύτερη συναισθηματική προσαρμογή(Hofferth & Sandberg, 2001). Η μειωμένη φυσική δραστηριότητα για ένα μικρό παιδί μπορεί να επιδρά αρνητικά σε κοινωνικούς παράγοντες, όπως την αυτοεκτίμησή τους, αλλά και τις κινητικές του δεξιότητες(O' Dwyer, Fairclough, Knowles, Stratton, 2012).

Παλαιότερη έρευνα στην Νορβηγία ανέδειξε την τάση να εθίζονται τα παιδιά στην καθιστική ζωή, να επιδίδονται σε περισσότερη παρακολούθηση τηλεόρασης, υπολογιστή και άλλων ηλεκτρονικών μέσων κατά την εφηβική τους ηλικία. Ωστόσο, η έρευνα για παιδιά 3-7 ετών έδειξε πως στη Νορβηγία το 75% των μικρών παιδιών δαπανούσαν αρκετό χρόνο έξω από μόνα τους κάθε μέρα κάνοντας σκι, πεζοπορία στο δάσος, σκαρφαλώνοντας σε δέντρα, παίζοντας ποδόσφαιρο, αλλά και διασκεδάζοντας με δραστηριότητες στο νερό (Fjortoft,2001).

Έρευνα στην Αγγλία ανέδειξε πως τα άτομα που είχαν κατά την προσχολική τους ηλικία πολύ συχνές εμπειρίες σε φυσικά περιβάλλοντα, περισσότερο συχνά επισκέπτονταν τέτοια μέρη στη φύση, και κατά την ενηλικίωσή τους. Από την ίδια έρευνα φάνηκε πως αυτοί αισθάνονταν περισσότερο άνετα να επισκέπτονται τέτοια μέρη μόνοι τους και να έχουν θετική στάση απέναντι σ' αυτού του είδους την δραστηριότητα, να νιώθουν πιο ενεργοί και ανανεωμένοι στα φυσικά περιβάλλοντα(Thompson. Aspinall, Montarzino, 2008 ό.α. στο Charles & Wheeler, 2012).

Το φύλο των παιδιών έχει φανεί να ασκεί επιρροή στην επιλογή δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου τους (Cherney & London, 2006). Έρευνα στην Αμερική έδειξε πως τα αγόρια ηλικίας 5-7 ετών στον ελεύθερό τους χρόνο ασχολούνταν με παιχνίδια στον υπολογιστή και την παρακολούθηση τηλεόρασης, με αθλήματα, ενώ τα κορίτσια ίδιας ηλικίας απασχολούνταν περισσότερο στην τηλεόραση (Cherney & London, 2006).

1.4.2 Κοινωνικό, μορφωτικό, οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και ελεύθερος χρόνος των μικρών παιδιών

Στον ελληνικό χώρο

Όσον αφορά στο διάβασμα παραμυθιών και βιβλίων έρευνα στην Ελλάδα έχει δείξει πως οι περισσότεροι μορφωμένοι γονείς έδιναν έμφαση στο να αγοράζουν και να διαβάζουν στα μικρά παιδιά τους βιβλία. Οι λιγότεροι μορφωμένοι γονείς θεωρούσαν περισσότερο ωφέλιμο για τις γλωσσικές δεξιότητες, απλώς το να γράφουν και να αντιγράφουν γράμματα τα παιδιά τους (Natsiourou και συν., 2006)

Μια έρευνα ανέδειξε και την επιρροή του θρησκευματος και της πολιτισμικής κουλτούρας ως παράγοντα που επηρεάζει τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Από τους εννοιολογικούς χάρτες της έρευνας των νηπίων στην Κομοτηνή διαπιστώθηκε πως ο ελεύθερος χρόνος των μουσουλμανόπαιδων νηπίων περιοριζόταν στον εξωτερικό χώρο της αυλής τους ενώ ο ελεύθερος χρόνος των Ελλήνων νηπίων εμφάνισε μεγαλύτερη ποικιλία όσον αφορά στη συμμετοχή τους σε εξωτερικές δραστηριότητες (Τσιγγίδου, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, 2013).

Στον παγκόσμιο χώρο

Γενικά, μπορούμε να ισχυριστούμε πως η επιρροή που έχει η κοινωνική τάξη, η εθνικότητα, η θρησκεία και ίσως και άλλοι παράγοντες κοινωνικοί και πολιτισμικοί, φαίνεται να έχουν αντίκτυπο στον ελεύθερο χρόνο της οικογένειας. Η διαχείριση του ημερήσιου ελεύθερου χρόνου των παιδιών σχετίζεται με το κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων, αλλά και με τον ελεύθερο χρόνο που απομένει στους γονείς από την εργασία τους (Gracia et al., 2019).

Η χρήση τηλεόρασης και ηλεκτρονικού υπολογιστή για τα μικρά παιδιά είναι δεδομένη για τις κοινωνικά και οικονομικά υψηλές χώρες. Για παράδειγμα, σε έρευνα τα παιδιά από την Αιθιοπία και το Νεπάλ απασχολούνταν σε δραστηριότητες οθόνης σπάνια, σε αντίθεση με τα μικρά παιδιά άλλων χωρών όπως, αυτών της Ευρώπης (Rees, 2017).

Έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο ανέδειξε για το μορφωτικό επίπεδο ότι οι μητέρες με υψηλό επίπεδο μόρφωσης και εργασίας περνούν πολύ λιγότερο χρόνο στην τηλεόραση με τα παιδιά τους απ' ότι οι λιγότεροι μορφωμένες γυναίκες. Επίσης, διαφάνηκε πως οι μητέρες που έχουν

πανεπιστημιακό επίπεδο μόρφωσης και καλύτερο κοινωνικό επίπεδο όσον αφορά στην εργασία τους, συμμετέχουν μαζί με τα παιδιά τους 4- 15 ετών σε περισσότερες εξωτερικές δραστηριότητες σε σύγκριση με τις λιγότερο μορφωμένες και ανειδίκευτες μητέρες(Gracia, 2015).

Το κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο των γονέων αποτελεί σημαντικό παράγοντα για το πόσο συχνά αγοράζουν και διαβάζουν οι γονείς στα παιδιά τους βιβλία. Οι οικογένειες που ανήκουν σε υψηλά κοινωνικά στρώματα δίνουν στα παιδιά προσχολικής ηλικίας περισσότερες ευκαιρίες και εμπειρίες με τα βιβλία απ' ότι οι οικογένειες χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων. Μάλιστα οι γονείς από χαμηλό κοινωνικό επίπεδο δεν επιθυμούν να αγοράζουν στα παιδιά τους βιβλία, καθώς θεωρούν πως αυτά είναι χρήσιμα στα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά και πως για τα νήπια είναι προτιμότερο να παίζουν με παιχνίδια, παρά με βιβλία (Natsiourouli και συν., 2006).

Έρευνα στις Ηνωμένες Πολιτείες ανέδειξε πως τα παιδιά από χαμηλότερα οικονομικά στρώματα που ζούσαν σε φτωχικές συνθήκες γέμιζαν τον ελεύθερό τους χρόνο με μη δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, όπως το παιχνίδι στην φύση, αλλά και την τηλεόραση(Kimbrow et al, 2011 ό.α. στο Charles & Wheeler, 2012).

Έρευνες στην Φινλανδία όπου οι κοινωνικές ανισότητες είναι χαμηλές έχουν δείξει πως δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τις ημερήσιες δραστηριότητες των παιδιών, όπως υφίστανται στην Ιταλία, την Ισπανία, την Μεγάλη Βρετανία, όπου οι ανισότητες στα κοινωνικά στρώματα είναι υψηλότερες(Gracia et al., 2019).

1.4.3 Εμπλοκή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Ο οικογενειακός χρόνος με τα παιδιά ποικίλει. Μπορεί να περιλαμβάνει την φροντίδα των παιδιών, εκπαιδευτικές συζητήσεις της οικογένειας, τον χρόνο προετοιμασίας και μεταφοράς προς το σχολείο και τις εξωτερικές δραστηριότητες των μικρών παιδιών, την επίβλεψη των παιδιών χωρίς την ιδιαίτερη εμπλοκή των γονέων σε αυτήν, και κάθε άλλο χρόνο που οι οικογένειες περνούν μαζί(Craig, 2006· Shaw, 2008).

Οι γονείς είναι αυτοί που έχουν τον ρόλο του καθοδηγητή των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου. Συγκεκριμένα, μια έρευνα τονίζει πως οι μητέρες είναι αυτές που οργανώνουν τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών, παροτρύνοντας και τους συζύγους τους να συμμετέχουν σε αυτόν(Lareau, 2003 ό.α. στο Gracia, 2015). Η εμπλοκή τους στον οικογενειακό ελεύθερο χρόνο είναι μεγάλης σημασίας, αφού λαμβάνουν τον ρόλο του καθοδηγητή, του σύμβουλου, οργανώνουν τις εξωτερικές δραστηριότητες και την μετακίνηση των παιδιών, σχεδιάζουν τις οικογενειακές διακοπές(Shaw, 2008). Η κοινωνική θέση της μητέρας δείχνει να επηρεάζει τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, ενώ του

πατέρα όχι(Gracia, 2015). Οι πατέρες φαίνονται να περνούν χρόνο με τα παιδιά τους σε κινητικές αθλητικές δραστηριότητες, καθώς αυτές τους βοηθούν να αναπτύξουν την επικοινωνία τους με τα παιδιά(Harrington, 2002).

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Τσεχία ερεύνησε τις κοινές δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται οι γονείς ή ένας γονιός και τα μικρά παιδιά τους προσχολικής ηλικίας, αλλά και τις απόψεις των γονιών για τις δραστηριότητες που θεωρούν πως ενδυναμώνουν τις σχέσεις της οικογένειας. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν οι απόψεις τους: να συζητούν μαζί με τα παιδιά τους, να διαβάζουν μαζί, να αγκαλιάζονται και να κάνουν χάδια και παιχνίδια που απαιτούν σωματική επαφή μεταξύ τους, αλλά και να κοιμούνται μαζί(Havigerova et al., 2015).

1.4.4 Οφέλη του οικογενειακού χρόνου

Οι οικογενειακές δραστηριότητες βοηθούν τα παιδιά στην κοινωνικοποίησή τους, αλλά και σε διάφορες ευκαιρίες της ζωής(Lareau,2003 ό.α. στο Gracia, 2015). Το να μοιράζεται η οικογένεια εμπειρίες κατά τον ελεύθερο χρόνο, προάγει το δέσιμο της οικογένειας και την επικοινωνία, αλλά και βοηθά τα παιδιά στην κοινωνική και ψυχολογική τους ανάπτυξη(Craig & Mullan, 2011). Επιπρόσθετα, το να διεκπεραιώνουν τα παιδιά από την μικρή τους ηλικία κάποιες ρουτίνες του σπιτιού και της οικογένειας, όπως τα ψώνια του σπιτιού ή την φύλαξη των μικρότερων αδερφών εκπαιδεύουν τα παιδιά σε πολύ σημαντικές δεξιότητες και ευθύνες από την πολύ μικρή τους ηλικία(Hofferth & Sandberg, 2001).

Ο χρόνος που δαπανάται για κοινά γεύματα των μικρών παιδιών με την οικογένειά τους, αλλά και οι καθημερινές ώρες που κοιμούνται σχετίζονται με την ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και με μια οργανωμένη και σταθερή οικογενειακή ζωή. Με άλλα λόγια, τα οικογενειακά γεύματα, ο καθημερινός ύπνος, αλλά και το διάβασμα των ενηλίκων προς τα παιδιά τους και άλλες τέτοιες οικογενειακές ρουτίνες έδειξαν να επιφέρουν λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς σε παιδιά που αξιοποιούσαν τέτοιου είδους οικογενειακές δραστηριότητες, σε σχέση με αυτά που δεν πραγματοποιούσαν αυτές τις δραστηριότητες(Hofferth & Sandberg, 2001). Το διάβασμα παραμυθιών ως κοινή δραστηριότητα γονέων και παιδιών έδειξε να επιφέρει καλύτερα ακαδημαϊκά αποτελέσματα για τα παιδιά (Cardoso, Fontainha, Morfardini, 2008).

Έρευνα ανέδειξε πως τα παιδιά των οποίων οι γονείς συμμετείχαν μαζί τους σε δραστηριότητες φυσικής αγωγής, στην ύστερη παιδική και εφηβική τους ηλικία ήταν περισσότερο ενεργά σε φυσικές δραστηριότητες από τα παιδιά των οποίων οι γονείς δεν ασχολούνταν με κάποια δραστηριότητα στον ελεύθερό τους χρόνο (Hinkley et al., 2008 ό.α. στο Charles & Wheeler, 2012). Ο χρόνος που περνά η οικογένεια στην περίοδο διακοπών είναι σημαντικός και ωφέλιμος για την οικογένεια. Στις διακοπές η οικογένεια περνά χρόνο

μακριά από το εργασιακό περιβάλλον, από τις εργασίες του σπιτιού, από το σχεδιασμένο πρόγραμμα και από το στρες της καθημερινότητας(Daly, 2002 ό.α. στο Shaw, 2008).

Τόσο σημαντικός φαίνεται να είναι ο οικογενειακός χρόνος που ακόμη και οι στιγμές όπου δεν πραγματοποιείται κάποια δραστηριότητα στην οικογένεια, παρά μονάχα το να χαλαρώνουν όλη η οικογένεια μαζί, είναι εξαιρετικά ωφέλιμες στιγμές για όλους(Daly, 2001 ό.α. στο Craig & Mullan, 2011).

1.4.5 Σύνοψη ερευνητικών δεδομένων

Ανακεφαλαιώνοντας, από τα πρώτα χρόνια της ζωής του το παιδί αποκτά έναν τρόπο ζωής και στάσεων σύμφωνα με αυτόν των ανθρώπων με τους οποίους αλληλεπιδρά. Μάλιστα, το 90% του ελεύθερου χρόνου των παιδιών διαμορφώνεται και σταθεροποιείται ως την ηλικία των 19 ετών(Θωίδης & Χανιωτάκης, 2013). Το προσωπικό πρότυπο του ελεύθερου χρόνου του ατόμου και ειδικότερα του παιδιού, επηρεάζεται από την οικογένεια, τους φίλους και γνωστούς, από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, από την μόρφωσή του, από το σχολείο, αλλά και από το ίδιο το άτομο(Θωίδης, 2000).

Ο ελεύθερος χρόνος του παιδιού και οι δραστηριότητές του, τόσο οι δομημένες, όσο και οι ελεύθερες, αναπτυξιακά φαίνεται να βοηθάν στην μετάβαση των παιδιών από το ένα ηλικιακό επίπεδο στο άλλο, αλλά και στην διαμόρφωση της προσωπικότητας και της ταυτότητας του καθενός.

Για τα μικρά παιδιά το παιχνίδι είναι η δουλειά τους (Hofferth & Sandberg, 2001). Μέσα από το παιχνίδι μαθαίνουν, καθώς δεν χρειάζεται το τυπικό πάντα πλαίσιο για να μάθουν. Αναπτύσσουν τις κινητικές τους δεξιότητες, αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, τον αυτοκαθορισμό τους και τις κοινωνικές τους δεξιότητες(Larson & Verma,1999). Ο ελεύθερος χρόνος των μικρών παιδιών τείνει πλέον να σχετίζεται με την αυτονομία και την ελευθερία επιλογής και δραστηριοποίησης του παιδιού.

Τα τελευταία χρόνια τα μικρά παιδιά απασχολούνται σε δραστηριότητες οθόνης στην καθημερινότητά τους σε μεγάλο βαθμό(Natsiouroulou & Bletsou, 2011) και συνδέουν την έννοια του ελεύθερου χρόνου με αυτές(Τσιγγίδου, ανέκδοτη διπλωματική εργασία,2013). Η προτίμηση αυτής της ενασχόλησης των παιδιών δείχνει να επηρεάζει την συμμετοχή τους σε άλλες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, όπως το παιχνίδι στην φύση. Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν την αναψυχή στην φύση να έχει μειωθεί παγκοσμίως, σε μεγάλο βαθμό(Ο' Keefe, 2015). Παρά την συχνότατη ενασχόληση των μικρών παιδιών με τα ηλεκτρονικά μέσα, το διάβασμα παραμυθιών με τα τόσα πολλά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη των παιδιών παρέμεινε ένα σημαντικό και ποθητό κομμάτι της παιδικής ηλικίας(Natsiouroulou & Bletsou, 2011).

Η μεταβλητής του φύλου των παιδιών έχει δείξει να επηρεάζει σε έρευνες την προτίμηση των μικρών παιδιών για συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας αποτελεί παράγοντα επιρροής της συμμετοχής των μικρών παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Για παράδειγμα, οι μητέρες με υψηλό επίπεδο μόρφωσης και εργασίας περνούν λιγότερο χρόνο με τα παιδιά τους στην τηλεόραση από ότι οι λιγότερο μορφωμένες. Επίσης, οι μητέρες προερχόμενες από υψηλό κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο συμμετέχουν με τα παιδιά τους σε περισσότερες οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες (Gracia, 2015) και αγοράζουν και διαβάζουν στα παιδιά τους περισσότερο συχνά βιβλία (Natsioroulou και συν., 2006).

Όσον αφορά στον οικογενειακό ελεύθερο χρόνο, αυτός μπορεί να περιλαμβάνει είτε την συμμετοχή των γονέων στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου με φροντίδα, συζήτηση, προετοιμασία για το σχολείο και τις δραστηριότητες, παιχνίδι, είτε την παρατήρηση και καθοδήγηση των παιδιών (Craig, 2006· Shaw, 2008). Σημαντικό ρόλο στον οικογενειακό ελεύθερο χρόνο κατέχει η συμμετοχή της μητέρας η οποία επωμίζεται μεγάλη ευθύνη για την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου όλης της οικογένειας (Shaw, 2008) αλλά και η κοινωνική της θέση.

Ο οικογενειακός χρόνος δείχνει να επιφέρει σημαντικά οφέλη στην κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών (Craig & Mullan, 2011· Hofferth & Sandberg, 2001· Shaw, 2008). Οι απόψεις που εκφράζονται από τους γονείς των μικρών παιδιών για τις οικογενειακές δραστηριότητες που ενδυναμώνουν τις σχέσεις όλης της οικογένειας αφορούν στην συζήτηση, το διάβασμα παραμυθιών, τις αγκαλιές και χάρδια, τα παιχνίδια και το να κοιμούνται μαζί (Havigerova et al., 2015).

1.5 Σκοπός

Κύριο σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των αντιλήψεων των γονέων για την συμμετοχή των παιδιών τους στον ελεύθερο χρόνο, αλλά και την εμπλοκή των πρώτων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών (ποσοτική αποτίμηση). Η εμπλοκή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών μπορεί να νοείται ως η ενεργή συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες με τα παιδιά, αλλά και ως ο ρόλος του γονέα που συμβουλεύει, αποφασίζει, καθοδηγεί τις δραστηριότητες του παιδιού. Συμπληρωματικά έχουν καταγραφεί και οι απόψεις των ίδιων των νηπίων για το πώς αντιλαμβάνονται την έννοια του ελεύθερου χρόνου, μέσω των συνεντεύξεων για τα μικρά παιδιά (BPI).

Τα **ερευνητικά ερωτήματα** που προκύπτουν είναι τα εξής:

A. Τι είδους δραστηριότητες πραγματοποιούν τα μικρά παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους; (1) Ποιες δραστηριότητες πραγματοποιούν τα παιδιά προσχολικής και ποιες τα παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας;

B. Ποιος είναι ο σκοπός της ενασχόλησης των παιδιών με τις εξωσχολικές δραστηριότητες κατά την γνώμη των γονέων; (2)

Γ. Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών; (3) Συμμετέχουν ως υποστηρικτές και καθοδηγητές; Μοιράζονται κοινές δραστηριότητες;

Δ. Ποιες είναι οι επιθυμίες και στάσεις των γονιών για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών τους; (4)

Ε. Ποιες είναι οι κοινές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μεταξύ γονέων ή γονέα και παιδιού; (5) Οι γονείς εμπλέκονται σε μεγάλο βαθμό στον ελεύθερο χρόνο των μικρών παιδιών; Τι περιλαμβάνει ο κοινός ελεύθερος χρόνος μεταξύ ενός γονέα και παιδιού ή και ολόκληρης της οικογένειας;

ΣΤ. Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας την έννοια του ελεύθερου χρόνου; (καταγραφές συνεντεύξεων νηπίων, BPI). Τι είναι για αυτά ο ελεύθερος χρόνος; Με τι ασχολούνται στον ελεύθερό τους χρόνο; Γιατί το κάνουν;

Όλα τα παραπάνω ερωτήματα εξετάστηκαν σε σχέση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων (ανεξάρτητες μεταβλητές) όπως το φύλο, την ηλικία, το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο, αλλά και τα οικογενειακά χαρακτηριστικά, όπως τον αριθμό των παιδιών της οικογένειας, το φύλο και την τάξη του παιδιού με σκοπό την ανάδειξη των σημαντικών διαφοροποιήσεων.

1.6 Ερευνητικές Υποθέσεις

Προκειμένου να διερευνηθούν οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών και να κατανοηθούν καλύτερα ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι, αλλά και τα ερευνητικά ερωτήματα, εξήχθησαν ορισμένες υποθέσεις στηριζόμενες στην θεωρητική πλαισίωση του ζητήματος για τον ελεύθερο χρόνο των μικρών παιδιών. Οι ερευνητικές υποθέσεις προέκυψαν από τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας και είναι οι εξής:

Υπόθεση 1 :

1α) Αναμένεται η πιο συχνή δραστηριότητα των παιδιών προσχολικής ηλικίας να είναι το παιχνίδι, καθώς και οι δραστηριότητες οθόνης. Το παιχνίδι των παιδιών σε μη δομημένους χώρους αναμένεται να είναι περιορισμένο. (ερευνητικό ερώτημα Α)

Το παιχνίδι αποτελεί τρόπο ζωής για το παιδί. Τα παιδιά προσχολικής, αλλά και πρωτοσχολικής ηλικίας απασχολούνται πλέον σε μεγάλο βαθμό σε δραστηριότητες οθόνης και έχουν μειώσει το παιχνίδι στην φύση(Gray, 2011). Το αδόμητο παιχνίδι και η ενασχόληση με ηλεκτρονικά μέσα φάνηκαν αποτέλεσαν τις πιο δημοφιλείς δραστηριότητες σε μια έρευνα παιδιών προσχολικής ηλικίας (Τσιγγίδου, 2013, ανέκδοτη διπλωματική εργασία). Τα ψηφιακά μέσα έχουν αντικαταστήσει τις άτυπες δραστηριότητες των παιδιών, όπως την ανάγνωση παραμυθιών, το παιχνίδι τους με φίλους, αλλά και την αλληλεπίδραση με μεγαλύτερους (Natsiouroulou & Bletsou, 2011). Το παιχνίδι σε μη δομημένους χώρους, στην αυλή, την γειτονιά, έχει μειωθεί κατά τα τελευταία χρόνια (Cherney & London, 2006· Gray, 2011, Τσιγγίδου, 2013, ανέκδοτη διπλωματική εργασία).

1β) Διαφοροποιήσεις αναμένεται να υπάρξουν ανάμεσα στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και την ηλικία των παιδιών. Τα παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας εκτός από το παιχνίδι και τις δραστηριότητες οθόνης, αναμένεται να συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό σε δομημένες εξωσχολικές δραστηριότητες.

Οι μη δομημένες δραστηριότητες των μικρών παιδιών φαίνεται να αντικαθίστανται τα τελευταία χρόνια από δραστηριότητες εκπαιδευτικού χαρακτήρα και απόκτησης προσόντων, κυρίως στην σχολική ηλικία(Hille, Arnold, Schupp, 2014). Μια έρευνα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας ανέδειξε σε μεγάλο βαθμό την συμμετοχή των νηπίων σε δομημένες εξωτερικές δραστηριότητες (Τσιγγίδου, 2013, ανέκδοτη διπλωματική εργασία).

1γ) Διαφοροποιήσεις αναμένεται να υπάρξουν ανάμεσα στο είδος δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου και το φύλο των παιδιών.

Όσον αφορά στο φύλο των παιδιών και τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, πιθανά να υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες κατά τον ελεύθερό τους χρόνο, ανάλογα και με τις προτιμήσεις τους (Cherney & London, 2006· Natsiouroulou & Bletsou, 2011).

1δ) Αναμένεται πως το κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων να επηρεάζει την επιλογή δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών από τους γονείς.

Το κοινωνικό επίπεδο των γονέων έχει βρεθεί πως είναι θετικά συσχετιζόμενο με τον χρόνο που περνούν τα παιδιά και οι εφηβοί στο να διαβάζουν και να μελετούν βιβλία(Gracia et al., 2019). Συγκεκριμένα, από έρευνες διαπιστώθηκε πως οι πιο μορφωμένοι και κοινωνικά και οικονομικά ανερχόμενοι γονείς, και ειδικότερα οι γυναίκες, είχαν επιλέξει περισσότερο ποιοτικές δραστηριότητες για τα παιδιά τους, όπως το διάβασμα παραμυθιών(Natsiouroulou και συν. 2006) και τις εξωτερικές δραστηριότητες(Gracia, 2015). Επιπρόσθετα, έρευνες

έχουν υποστηρίξει πως τα παιδιά προερχόμενα από χαμηλά κοινωνικά, οικονομικά και μορφωτικά επίπεδα δαπανούσαν περισσότερο χρόνο στην τηλεόραση και σε ελεύθερο παιχνίδι(Gracia et al., 2019).

***Υπόθεση 2:** Οι γονείς αναμένεται να συμμετέχουν στον ελεύθερο χρόνο των μικρών παιδιών καθοδηγώντας και υποστηρίζοντάς τον(Shaw, 2008). (ερευνητικό ερώτημα Γ)*

2α) Οι γονείς με υψηλό επίπεδο μόρφωσης καθοδηγούν περισσότερο τα παιδιά τους σε δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου(Θωίδης, 2000· Arisoy & Tutkun, 2012). Επιπρόσθετα, οι γονείς με υψηλό επίπεδο μόρφωσης δίνουν περισσότερη βαρύτητα στην προτίμηση δραστηριοτήτων που προσφέρουν στα παιδιά ερεθίσματα μάθησης για την μετέπειτα πορεία τους(Θωίδης, 2000· Gracia, 2015).

2β) Σημαντικός φαίνεται να είναι ο ρόλος της μητέρας στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, καθώς αυτές επωμίζονται την ευθύνη του ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών, αλλά και ολόκληρης της οικογένειας(Shaw, 2008· Gracia, 2015· Βράντση, 2019, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία).

***Υπόθεση 3:** Και οι δύο γονείς αναμένεται να εμπλέκονται στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών, αλλά και να συμμετέχουν και στον οικογενειακό ελεύθερο χρόνο. Οι πατεράδες αναμένεται να προτιμούν τις αθλητικές – κινητικές δραστηριότητες με τα παιδιά τους (Harrington, 2006· Βράντση, 2019, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία). (ερευνητικό ερώτημα Ε)*

2. Μέθοδος

Για την εξέταση των σκοπών της έρευνας και των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν επιλέχθηκε η ποσοτική προσέγγιση η οποία μας επέτρεψε να επιβεβαιώσουμε ή να αποκλείσουμε τις υποθέσεις που προέκυψαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, αλλά και να προσδιορίσουμε τις σχέσεις μεταξύ συγκεκριμένων μεταβλητών. Η ποσοτική αποτίμηση με την χρήση ερωτηματολογίου θεωρήθηκε κατάλληλη, καθώς η εξέταση περιελάμβανε δείγμα γονέων με διαφορετικά ατομικά χαρακτηριστικά, εξασφαλίζοντας έτσι την μεγαλύτερη ειλικρίνεια από την πλευρά του δείγματος, αλλά και αντικειμενικότητα από πλευράς του ερευνητή. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα εύχρηστο, δομημένο εργαλείο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα και χωρίς την παρουσία του ερευνητή (Cohen, Manion, Morrison, 2007).

Με σκοπό να διαφωτιστούν οι απόψεις των μικρών παιδιών σχετικά με την έννοια του ελεύθερου χρόνου, πραγματοποιήθηκε και μιας μικρής έκτασης συνέντευξη. Η μεθοδολογία

που χρησιμοποιήθηκε βασίζεται στην έρευνα Berkeley Puppet Interview(BPI) που αποτελεί μια συνέντευξη με μαριονέτες.

2.1 Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν εθελοντικά 239 γονείς μιας πόλης της Δυτικής Μακεδονίας. Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος αναζητήθηκε τυχαία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο του 2019. Πριν από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διευκρινίστηκε γραπτά και ρητά ο σκοπός της έρευνας, το πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται, αλλά και εξασφαλίστηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων και όλων των προσωπικών τους στοιχείων.

Από το σύνολο των συμμετεχόντων οι 220 , δηλαδή το 92.1% του δείγματος ήταν γυναίκες, ενώ οι 19, δηλαδή το 7.9% ήταν άνδρες. Οι ηλικίες των συμμετεχόντων κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις τάξεις. Η πρώτη τάξη αφορούσε στους γονείς 25-35 ετών, η δεύτερη από 35-45, η τρίτη από 45-55. Έτσι, η πρώτη κατηγορία απαρτίστηκε από 105 γονείς, δηλαδή το 43.9% του συνόλου του δείγματος, η δεύτερη κατηγορία από 119 γονείς, δηλαδή το 49.8% του συνόλου, η τρίτη κατηγορία από 15, δηλαδή το 6.3% του συνόλου.

Σχετικά με την μόρφωση των συμμετεχόντων γονέων, αυτή αφορούσε στις εξής κατηγορίες: Δημοτικό/ Γυμνάσιο, Λύκειο/ Τεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο/ ΑΤΕΙ. Συγκεκριμένα, οι γονείς που εντάχθηκαν στην πρώτη κατηγορία ήταν 12, δηλαδή το 5% του συνόλου, στη δεύτερη κατηγορία ήταν 80, δηλαδή το 33.5 % του συνόλου, στην Τρίτη κατηγορία ήταν 147, δηλαδή το 61.5% του συνόλου.

Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των γονέων υπήρχαν δυο επιλογές. Η πρώτη επιλογή αφορούσε στο εάν εργάζονται και οι δυο γονείς ή μόνο ο ένας γονέας. Επομένως, οι 137 ερωτηθέντες, δηλαδή το 57.6% του συνόλου του δείγματος απάντησαν πως εργάζονταν και οι δυο γονείς στην οικογένεια, ενώ οι 101 γονείς, δηλαδή το 42.4% απάντησαν πως εργάζονταν μόνο ο ένας γονέας στην οικογένεια. Ακόμη, υπήρχε και μια επιλογή ως προς το είδος της εργασίας των ερωτηθέντων. Οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν ως : 0. Άνεργοι, Νοικοκυρές, 1. Ανειδίκευτοι εργάτες, Χειρονάκτες, γεωργοί, 2. Έμποροι, Υπάλληλοι, Ειδικευμένοι τεχνίτες 3. Διευθυντές, Επιστήμονες. Από το δείγμα της έρευνας προέκυψε πως οι 30, δηλαδή το 12.9 % αποτέλεσαν άνεργοι και οι νοικοκυρές, ενώ 6, δηλαδή το 2.6% ήταν οι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες και γεωργοί. Οι έμποροι, υπάλληλοι και ειδικευμένοι τεχνίτες ήταν 163, δηλαδή αποτέλεσαν το 70% του δείγματος και οι διευθυντές και επιστήμονες ήταν 34, δηλαδή το 14.6% του δείγματος.

Όσον αφορά στα στοιχεία των παιδιών, οι ερωτώμενοι απάντησαν σχετικά με το πόσα παιδιά υπάρχουν στην οικογένεια, το φύλο του παιδιού για το οποίο απαντάνε, αλλά και την τάξη

στην οποία φοιτά το παιδί τους. Με βάση τις ερωτήσεις αυτές προέκυψε πως οι 69 γονείς, δηλαδή το 28.9% του συνόλου, έχουν ένα παιδί, ενώ οι 170 γονείς, δηλαδή το 71.1% του συνόλου έχουν δύο ή και παραπάνω από δυο παιδιά.

Ακόμη, σχετικά με το φύλο των παιδιών για τα οποία δόθηκαν απαντήσεις, τα 139 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 58.2%, αφορούσαν κορίτσια ενώ τα 100 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 41.8%, αφορούσαν στα αγόρια. Τέλος, τα 113 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 47.5%, αφορούσαν παιδιά που φοιτούν στο Νηπιαγωγείο (προνήπια και νήπια), ενώ τα 125 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 52.5% , αφορούσαν σε παιδιά της Α΄ Δημοτικού.

Πίνακας 1 Συμμετέχοντες

Στοιχεία Γονέων	<i>Φύλο</i>	A	19	7.1 %
		Γ	220	92.1 %
	<i>Ηλικία</i>	25-35	105	43.9 %
		35-45	119	49.8 %
		45-55	15	6.3 %
	<i>Μόρφωση</i>	Δημοτικό	12	5.0 %
		Λύκειο	80	33.5 %
		Πανεπιστήμιο	147	61.5 %
	<i>Εργασία</i>	Και οι δύο	137	57.6 %
		Ο ένας	101	42.4 %
	<i>Επάγγελμα</i>	Άνεργοι, Νοικοκυρές	30	12.9 %
		Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρόνακτες, γεωργοί	6	2.6 %
		Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	163	70.0 %
		Διευθυντές, επιστήμονες	34	14.6 %
<i>Αριθμός</i>	1	69	28.9 %	

	παιδιών οικογ.	2 ή και παραπάνω	170	71.1 %
--	----------------	------------------	-----	--------

Πίνακας 2 Στοιχεία παιδιών

Στοιχεία Παιδιών	<i>Φύλο</i>	A	100	41.8 %
		K	139	58.2 %
	<i>Τάξη</i>	Νηπιαγωγείο	113	47.5 %
		Δημοτικό	125	52.5 %

Επιπλέον, όσον αφορά στην συνέντευξη με τα ίδια τα παιδιά, σε αυτήν συμμετείχαν εθελοντικά 12 παιδιά προσχολικής ηλικίας, προνήπια και νήπια. Από τα 12 παιδιά τα 4 ήταν νήπια, ενώ τα 8 προνήπια. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον μήνα Μάιο του 2019, σε Ιδιωτικό Νηπιαγωγείο της Δυτικής Μακεδονίας. Πριν από την πραγματοποίησή της, οι γονείς ενημερώθηκαν και συναίνεσαν εγγράφως. Ακόμη, διασφαλίστηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Πίνακας 3 Στοιχεία συμμετεχόντων παιδιών στην συνέντευξη

Στοιχεία Παιδιών		<i>Αγόρια</i>	<i>Κορίτσια</i>
<i>Νήπια</i>	4	1	3
<i>Προνήπια</i>	8	1	7
		Σύνολο 12	

2.2 Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων

Για την πραγματοποίηση της έρευνας δομήθηκε ένα ερωτηματολόγιο (Cronbach's alpha=.80) με ερωτήσεις από εργαλείο προηγούμενων ερευνών και απευθύνθηκε σε γονείς. Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που αφορούσαν στον σκοπό ενασχόλησης των παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες, στην γονεϊκή εμπλοκή, στις στάσεις και επιθυμίες των γονέων (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, σελ. 80-81) προέρχονταν από το εργαλείο της έρευνας των Furtner-Kallmuzer, Hossli, Janke, Kellermann & Lipski (2002), με τίτλο «In der Freizeit für das Leben lernen. Eine studie zu den Intei Essen von Schulkindern», το οποίο μεταφράστηκε

και χρησιμοποιήθηκε σε διπλωματική εργασία(Βράντση, 2019, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία), αλλά και στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας με θέμα «Οικογένεια και ελεύθερος χρόνος των παιδιών»(Λιάμπα, 2014, αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία). Η ερώτηση για την συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, ερ. 1, σελ. 80.) προερχόμενη από το ερωτηματολόγιο του Θωίδη(2000) έχει χρησιμοποιηθεί σε ερευνητική εργασία(Δημοπούλου, 2019, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία), ενώ στην παρούσα έρευνα διαμορφώθηκε και προσαρμόστηκε ώστε να εμπίπτει στους σκοπούς της έρευνας. Κάποιες από τις ερωτήσεις τροποποιήθηκαν και προσαρμόστηκαν στην παρούσα έρευνα, αλλά και την πιλοτική εφαρμογή(Cronbach's alpha= .80).

Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας περιείχε πέντε ερωτήσεις, κλειστού και ανοιχτού τύπου. Οι απαντήσεις των ανοιχτών ερωτήσεων κωδικοποιήθηκαν. Πριν από το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου προηγήθηκαν κάποιες δημογραφικές ερωτήσεις που αφορούσαν στο φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση, την ύπαρξη εργαζόμενου γονέα στην οικογένεια, αλλά και το είδος εργασίας του γονέα, τον αριθμό παιδιών της οικογένειας, αλλά και το φύλο και την τάξη του παιδιού για το οποίο απαντούσαν οι γονείς.

Σε σχέση με τις ερωτήσεις του κύριου μέρους της έρευνας, οι τέσσερις από τις πέντε ήταν κλειστού τύπου, ενώ η μία ήταν ανοιχτού τύπου. Η τελευταία ερώτηση που αφορούσε στην γονεϊκή εμπλοκή (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, σελ. 82) ήταν ερώτηση που επιδεχόταν παραπάνω από μια απάντηση και ρωτούσε τους γονείς να απαντήσουν ονομαστικά σχετικά με τις κοινές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μεταξύ γονέων και παιδιών ή του ενός γονέα με το παιδί (παιδί και ερωτώμενος, παιδί και σύζυγος, παιδί με τους δυο γονείς), καθώς και ποιες ήταν αυτές.

1. Συχνότητα ενασχόλησης των παιδιών με δραστηριότητες

Προκειμένου να καταγραφούν οι δραστηριότητες στις οποίες τα παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας περνούσαν τον ελεύθερό τους χρόνο, οι γονείς κλήθηκαν να απαντήσουν σε 11 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αυτές αφορούσαν σε δραστηριότητες που πιθανά απασχολούνταν τα παιδιά στον ελεύθερο, εξωσχολικό τους χρόνο, δομημένες ή και μη δομημένες, αλλά και εξωτερικές και δραστηριότητες μέσα στο σπίτι. Οι γονείς δήλωσαν τον βαθμό συμφωνίας τους σε μια κλίμακα Likert 0-4 (0= ποτέ, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=πολύ συχνά) ως προς την συχνότητα της ενασχόλησης το παιδιού τους στην κάθε δραστηριότητα.

2. Σκοπός της ενασχόλησης του παιδιού με εξωτερικές δραστηριότητες

Στην συγκεκριμένη ερώτηση διερευνήθηκε ο σκοπός της ενασχόλησης των μικρών παιδιών με εξωτερικές δραστηριότητες. Οι ερωτώμενοι έπρεπε να απαντήσουν σε τέσσερις προτάσεις για το κατά πόσο συμφωνούν για τους σκοπούς της ενασχόλησης των παιδιών τους με τις εξωτερικές δραστηριότητες, σε πενταβάθμια κλίμακα Likert 0-4 (0= καθόλου, 1= λίγο, 2= αρκετά, 3= πάρα πολύ, 4= απόλυτα).

3. Τρόπος γονεϊκής εμπλοκής στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού

Στην ερώτηση αυτή οι ερωτώμενοι γονείς κλήθηκαν να απαντήσουν με μια πενταβάθμια κλίμακα Likert το πόσο συχνά συμμετέχουν σε αυτό που το παιδί τους πραγματοποιεί στον ελεύθερο χρόνο. Κάποιες από τις εννιά ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν αφορούσαν την στήριξη που παρείχαν οι γονείς στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών και στην συνοδεία τους. Κάποιες άλλες αφορούσαν τις από κοινού οικογενειακές εκδρομές ή περιπετειώδεις δραστηριότητες.

4. Επιθυμίες – Στάσεις γονέων για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Η συγκεκριμένη ερώτηση περιελάμβανε εννιά προτάσεις μέσα από τις οποίες διερευνήθηκαν οι επιθυμίες των γονέων για τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά τους αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Οι γονείς δήλωσαν τον βαθμό συμφωνίας τους ως προς τις στάσεις και τις επιθυμίες τους για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους με την κλίμακα συμφωνίας Likert (0= ποτέ, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=πολύ συχνά).

5. Γονεϊκή Εμπλοκή – Συμμετοχή γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου διερευνάται το εάν συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες ή εάν το παιδί ασχολείται μόνο του, με δικές του δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Οι γονείς που απάντησαν θετικά κλήθηκαν να αναφέρουν συγκεκριμένες δραστηριότητες που πραγματοποιούν α)οι ερωτώμενοι με το παιδί τους, β) ο/η σύζυγος με το παιδί, γ)οι δυο γονείς μαζί με το παιδί.

Επιπρόσθετα, για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων των μικρών παιδιών χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος BPI, Berkeley & Puppet Interview. Η συγκεκριμένη συνέντευξη αποτελεί μια μέθοδο με την χρήση δυο μαριονετών, κατάλληλη για την μέτρηση των απαντήσεων των μικρών παιδιών, αφού τα ίδια με ανιδιοτέλεια μπορούν αν συμμετάσχουν στον διάλογο με τις μαριονέτες (Ablow, Measelle, Cowan,2009· Dorie & Cardella, 2013· Γρηγοριάδης, 2005).

2.3 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν και συμπληρώθηκαν από 239 γονείς παιδιών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας. Κάποια μοιράστηκαν προσωπικά σε γονείς ενώ κάποια άλλα συμπληρώθηκαν διαδικτυακά. Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε μέσω της τυχαίας επιλογής της με πρόσβαση σε εν δυνάμει πληθυσμό. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων τα δεδομένα συλλέχθηκαν και εισήχθησαν στο πρόγραμμα στατιστικής IBM SPSS Statistics 24.0.(Armonk,NY: IBM Corp), μέσω του οποίου πραγματοποιήθηκε η στατιστική επεξεργασία και εξήχθησαν τα αποτελέσματά τους.

Όσον αφορά στις συνεντεύξεις των μικρών παιδιών, η συγκεκριμένη συνέντευξη BPI (Berkeley Puppet Interview) αποτελεί μια μέθοδο όπου τα παιδιά έρχονται σε επαφή με δυο μαριονέτες, κούκλες. Οι δύο κούκλες είναι πανομοιότυπες και μέσα από την περιγραφή ενός σεναρίου ρωτούν οι ίδιες στα παιδιά μια ερώτηση. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται το να μην εξαναγκάζονται τα παιδιά να απαντήσουν, αλλά με τρόπο οικείο και φυσικό να συμμετέχουν στην συνέντευξη(Ablow, Measelle, Cowan, 2009· Dorie & Cardella, 2013· Γρηγοριάδης, 2005).

Με βάση την μέθοδο αυτή και με αφορμή το βιβλίο που πραγματευόμασταν στην τάξη με τα παιδιά «Η νόνα η χελώνα και η αρχαία κρυψώνα» της Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, κατασκευάστηκαν δυο πανομοιότυπες κούκλες χελώνες. Τα ζεύγη των χελωνών διαφοροποιούνταν ως προς τα ονόματά τους σε κάθε συνέντευξη, ανάλογα με το ποιοι ήταν οι αγαπημένοι ήρωες των παιδιών από το βιβλίο. Μπορούσαν να διαλέξουν τον Χαρική και την Χαρώ, τον Αργοκλή και την Αργώ, τον Γοργία και την Γοργώ, τον Κλαψομένη και την Κλαψώ, τον Φαγοκλή και την Φαγώ. Το σενάριο που άκουσαν τα παιδιά πριν την συνέντευξη είχε ως εξής:

Οι χελώνες τριγυρίζουν στο δάσος.

«-Τι ξέγνοιαστοι που είμαστε τώρα που τελειώσαμε από το σχολείο.

-Ναι, ναι. Ας πάμε βόλτα, πάμε στην πλατεία.

-Ναι ναι πάμε να συναντήσουμε και τις άλλες ξαδερφοχελώνες μας!

-Α, ναι. Μπορεί να είναι και ο λαγός εκεί, να κάνουμε κανάν αγώνα.

-Γιούπι! Πάμε για παιχνίδι!

-Τι είναι ο ελεύθερός χρόνος για σένα; Τι σημαίνει;

-.....

-Εμείς, πολύ παιχνίδι! Εσύ; Αλήθεια, τι κάνεις στον ελεύθερό σου χρόνο;

-.....

-Γιατί το κάνεις; Τι νιώθεις;

-.....

-Εγώ λατρεύω τον ελεύθερό μου χρόνο!»

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε λαμβάνοντας ένα ένα τα παιδιά, ώστε να μην επηρεαστούν και τα υπόλοιπα από τις απαντήσεις του ενός. Οι απαντήσεις των παιδιών καταγράφηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν με μονάδα ανάλυσής τους την πρόταση. Οι κατηγορίες προέκυψαν με βάση το νόημα των λέξεων και φράσεων που παρουσιάστηκαν μαζί στα λόγια των παιδιών(Μπονίδης, 2007).

3. Αποτελέσματα

3.1 Δραστηριότητες στον Ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Σχετικά με το ερώτημα που αφορούσε στην συμμετοχή των μικρών παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου(βλ. παράρτημα, πίνακας 28, ερ. 1 σελ 76), από τον περιγραφικό πίνακα των μέσων όρων παρατηρήθηκε πως τον υψηλότερο μέσο όρο παρουσίασε η δήλωση «Παίζοντας στο σπίτι»($M.O.= 2.96$). Ακολούθησαν οι προτάσεις «Παίζοντας έξω» ($M.O.=2.55$), «Διαβάζοντας παραμύθια» ($M.O.=2.48$), «Βλέποντας τηλεόραση»($M.O.= 2.27$) και «Παίζοντας υπολογιστή»($M.O.=2.03$). Με τον μέσο όρο να ξεπερνά το 1 ακολούθησαν η απασχόληση των παιδιών σε «Αθλητικές δραστηριότητες»($M.O.=1.69$) και η απασχόλησή τους σε «Ιδιωτικά κέντρα»($M.O.=1.69$). Ακολούθησε η ενασχόληση σε «Γυμναστήριο» ($M.O.=1.60$). Μέσο όρο μικρότερο από 1 συγκέντρωσαν η ενασχόληση σε «Δημόσια κέντρα»($M.O.=.95$), η ενασχόληση σε «Οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές»($M.O.= .88$) και η συμμετοχή των παιδιών στο «Ωδείο»($M.O.=.53$).

Πίνακας 4 Μέσοι όροι δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)	<u>2.96</u>	<u>.934</u>
2. Διαβάζοντας παραμύθια	2.48	1.111

3. Βλέποντας τηλεόραση	2.27	.956
4. Παίζοντας υπολογιστή, κινητό, tablet	2.03	1.214
5. Παίζοντας έξω	2.55	1.045
6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)	1.69	1.031
7. Σε γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)	1.60	1.505
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)	0.53	1.101
9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβος, κολυμβητήριο)	1.69	1.579
10. Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (ΚΔΑΠ, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης)	0.95	1.383
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (Τμήμα Ζωγραφικής –εικαστικών, Θεατρική Αγωγή, Σκάκι)	0.88	1.312

Από τον παραμετρικό έλεγχο T-Test για τα ανεξάρτητα δείγματα, σχετικά με τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών και την επαγγελματική κατάσταση των γονέων, βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης των γονέων και των προτάσεων «Διαβάζοντας παραμύθια» ($t(236) = 2.733, p .007 < .05$) και «Βλέποντας τηλεόραση» ($t(236) = 2.078, p .039 < .05$). Συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις όπου εργάζονται και οι δυο γονείς φάνηκε να απασχολούνται τα παιδιά στην τηλεόραση ($M.O. = 2.39, T.A. = .918$), αλλά και διαβάζοντας παραμύθια ($M.O. = 2.65, T.A. = 1.068$) περισσότερο απ' ό,τι τα παιδιά των οικογενειών όπου εργάζεται μόνο ο ένας γονιός ($M.O. = 2.13, T.A. = .987$ και $M.O. = 2.26, T.A. = 1.128$, αντίστοιχα).

Επίσης, για να εξετάσουμε εάν υπάρχει στατιστική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική κατάσταση των γονέων και των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των παιδιών πραγματοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney Test που ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης των γονέων και της δραστηριότητας «Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (σε ΚΔΑΠ, Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης)» ($U = 5041.500, Z = -1.760, p = .078$). Ειδικότερα, τα παιδιά των οικογενειών όπου εργάζονταν μόνο ο ένας γονέας περνούσαν τον ελεύθερό τους χρόνο σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας συχνότερα ($M.O. = 1.23, T.A. = 1.482$) απ' ό,τι τα παιδιά των οικογενειών όπου εργάζονταν και οι δυο γονείς ($M.O. = .74, T.A. = 1.278$).

Πίνακας 5 Επαγγελματική κατάσταση γονέων και Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	<i>Επαγγελματική Κατάσταση</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)	<i>Και οι δυο</i>	2.96	.882
	<i>Ο ένας</i>	2.97	1.005
2. Διαβάζοντας παραμύθια	<i>Και οι δυο</i>	<u>2.65</u>	<u>1.068</u>
	<i>Ο ένας</i>	2.26	1.128
3. Βλέποντας τηλεόραση	<i>Και οι δυο</i>	<u>2.39</u>	<u>.918</u>
	<i>Ο ένας</i>	2.13	.987
4. Παίζοντας υπολογιστή, κινητό, tablet	<i>Και οι δυο</i>	2.01	1.185
	<i>Ο ένας</i>	2.06	1.264
5. Παίζοντας έξω	<i>Και οι δυο</i>	2.61	.957
	<i>Ο ένας</i>	2.50	1.133
6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)	<i>Και οι δυο</i>	1.68	.954
	<i>Ο ένας</i>	1.71	1.134
7. Σε γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)	<i>Και οι δυο</i>	1.60	1.522
	<i>Ο ένας</i>	1.62	1.489
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)	<i>Και οι δυο</i>	.49	1.054
	<i>Ο ένας</i>	.55	1.118
9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβος, κολυμβητήριο)	<i>Και οι δυο</i>	1.79	1.647
	<i>Ο ένας</i>	1.55	1.486
10. Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (ΚΔΑΠ, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης)	<i>Και οι δυο</i>	.74	1.278
	<i>Ο ένας</i>	<u>1.23</u>	<u>1.482</u>
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (Τμήμα Ζωγραφικής – εικαστικών, Θεατρική Αγωγή, Σκάκι)	<i>Και οι δυο</i>	.84	1.330
	<i>Ο ένας</i>	.92	1.294

Σχετικά με τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και το φύλο των παιδιών για τα οποία δόθηκαν οι απαντήσεις, από τον έλεγχο T-Test για τα ανεξάρτητα δείγματα φάνηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του φύλου του παιδιού και της πρότασης «Στο γυμναστήριο» [$t(236)=-3.251, p.001, <.05$]. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια φάνηκε πως πήγαιναν συχνότερα ($M.O.=1.86, T.A.=1.500$) απ' ότι τα αγόρια ($M.O.= 1.23, T.A.= 1.442$) στο γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί).

Πίνακας 6 Φύλο παιδιού και Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	<i>Φύλο παιδιού</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)	A	3.04	.931
	K	2.90	.935
2. Διαβάζοντας παραμύθια	A	2.34	1.148
	K	2.58	1.077
3. Βλέποντας τηλεόραση	A	2.39	.942
	K	2.19	.960
4. Παίζοντας υπολογιστή, κινητό, tablet	A	2.13	1.178
	K	1.96	1.239
5. Παίζοντας έξω	A	2.57	1.057
	K	2.54	1.040
6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)	A	1.56	,998
	K	1.78	1.048
7. Σε γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)	A	1.23	1.442
	K	<u>1.86</u>	<u>1.500</u>
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)	A	.62	1.175
	K	.47	1.045
9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβος, κολυμβητήριο)	A	2.02	1.602
	K	1.45	1.524
10. Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (ΚΔΑΠ, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης)	A	.79	1.192
	K	1.06	1.500
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (Τμήμα Ζωγραφικής –εικαστικών, Θεατρική Αγωγή, Σκάκι)	A	.78	1.284
	K	.95	1.331

Για να ελέγξουμε εάν υφίσταται σημαντική σχέση ανάμεσα στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών και την τάξη στην οποία φοιτούσαν πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος T-Testγια τα ανεξάρτητα δείγματα. Από τον έλεγχο εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην τάξη και την δραστηριότητα στο «Γυμναστήριο» [$t(235)=-3,065, p .002 <.05$]. Συγκεκριμένα, τα παιδιά του δημοτικού είναι αυτά που απασχολούνταν περισσότερο ($M.O.= 1.87, T.A.= 1.459$) σε γυμναστήρια (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί) απ' ό τι τα παιδιά του νηπιαγωγείου($M.O.= 1.28, T.A.= 1.491$).

Προκειμένου να εξετάσουμε εάν υφίσταται σημαντική σχέση ανάμεσα στην τάξη του παιδιού και τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου πραγματοποιήθηκε η μη παραμετρική ανάλυση Mann-Whitney Test. Ο μη παραμετρικός έλεγχος ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση

ανάμεσα στην δραστηριότητα «Στο ωδείο» ($U= 5992.500, Z= -2.521, p= .012 < .05$) και την τάξη του παιδιού. Για τα παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας η δραστηριότητα «Στο ωδείο» εμφάνισε μεγαλύτερη συχνότητα ($M.O.= .68, T.A.= 1.213$) απ' ό τι για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ($M.O.=.38, T.A.= .948$). Επιπλέον, ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann–Whitney Test, ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην τάξη φοίτησης του παιδιού και της δραστηριότητας «Σε οργανωμένες προσφορές(τμήμα ζωγραφικής- εικαστικών, την θεατρική αγωγή, το σκάκι)»($U= 5353.500, Z= -3.673, p= .000 < .05$). Συγκεκριμένα, τα παιδιά που φοιτούσαν στην Α' Δημοτικού συμμετείχαν συχνότερα σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές($M.O.=1.20, T.A.= 1.486$) συγκριτικά με τα παιδιά του νηπιαγωγείου($M.O.= .53, T.A.= .983$).

Πίνακας 7 Τάξη παιδιού και Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	<i>Τάξη</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	3.09	.851
	<i>Δημοτικό</i>	2.85	.992
2. Διαβάζοντας παραμύθια	<i>Νηπιαγωγείο</i>	2.51	1.158
	<i>Δημοτικό</i>	2.43	1.065
3. Βλέποντας τηλεόραση	<i>Νηπιαγωγείο</i>	2.35	.954
	<i>Δημοτικό</i>	2.20	.959
4. Παίζοντας υπολογιστή, κινητό, tablet	<i>Νηπιαγωγείο</i>	1.99	1.313
	<i>Δημοτικό</i>	2.05	1.113
5. Παίζοντας έξω	<i>Νηπιαγωγείο</i>	2.65	1.026
	<i>Δημοτικό</i>	2.46	1.055
6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	1.72	1.065
	<i>Δημοτικό</i>	1.65	.986
7. Σε γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	1.28	1.491
	<i>Δημοτικό</i>	1.87	1.459
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	.38	.948
	<i>Δημοτικό</i>	.68	1.213

9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβος, κολυμβητήριο)	Νηπιαγωγείο	1.50	1.610
	Δημοτικό	1.84	1.531
10. Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (ΚΔΑΠ, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης)	Νηπιαγωγείο	.69	1.188
	Δημοτικό	1.19	1.506
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (Τμήμα Ζωγραφικής – εικαστικών, Θεατρική Αγωγή, Σκάκι)	Νηπιαγωγείο	.53	.983
	Δημοτικό	<u>1.20</u>	<u>1.486</u>

Η ανάλυση διακύμανσης ANOVA, εμφάνισε σημαντική διαφορά ως προς την ποσοτική μεταβλητή της *εκπαίδευσης των γονέων* και το *είδος των δραστηριοτήτων* με τις οποίες απασχολούνταν τα μικρά παιδιά [$F(2, 236) = 5.107$, $p .007 < .05$]. Ειδικότερα, οι γονείς που ήταν απόφοιτοι Πανεπιστημίου, ανέφεραν την δραστηριότητα «Παίζοντας στο σπίτι» με μεγάλη συχνότητα ($M.O.= 3.10$, $T.A.=.839$) σε σχέση με τους απόφοιτους Λυκείου ($M.O.= 2.79$, $T.A.= 2.42$) και τους γονείς Δημοτικού ($M.O.= 2.42$, $T.A.=1.311$).

Πίνακας 8 Εκπαίδευση γονέων και Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	<i>Εκπαίδευση γονέων</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)	Δημοτικό	2.42	1.311
	Λύκειο	2.79	.990
	Πανεπιστήμιο	<u>3.10</u>	<u>.839</u>
2. Διαβάζοντας παραμύθια	Δημοτικό	2.08	.996
	Λύκειο	2.30	1.130
	Πανεπιστήμιο	2.61	1.095
3. Βλέποντας τηλεόραση	Δημοτικό	2.42	.996
	Λύκειο	2.24	.958
	Πανεπιστήμιο	2.28	.956
4. Παίζοντας υπολογιστή, κινητό, tablet	Δημοτικό	2.42	1.311
	Λύκειο	2.34	1.222
	Πανεπιστήμιο	1.83	1.167
5. Παίζοντας έξω	Δημοτικό	2.83	1.337
	Λύκειο	2.66	1.043
	Πανεπιστήμιο	2.47	1.018

6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)	Δημοτικό	2.33	1.155
	Λύκειο	1.80	1.048
	Πανεπιστήμιο	1.58	.993
7. Σε γυμναστήριο (χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)	Δημοτικό	2.42	1.621
	Λύκειο	1.39	1.489
	Πανεπιστήμιο	1.65	1.489
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)	Δημοτικό	.42	1.165
	Λύκειο	.35	.878
	Πανεπιστήμιο	.64	1.193
9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβος, κολυμβητήριο)	Δημοτικό	2.17	1.586
	Λύκειο	1.64	1.655
	Πανεπιστήμιο	1.67	1.540
10. Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (ΚΔΑΠ, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης)	Δημοτικό	1.58	1.621
	Λύκειο	1.04	1.391
	Πανεπιστήμιο	.85	1.352
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (Τμήμα Ζωγραφικής –εικαστικών, Θεατρική Αγωγή, Σκάκι)	Δημοτικό	1.17	1.586
	Λύκειο	.85	1.223
	Πανεπιστήμιο	.87	1.341

Προκειμένου να διερευνηθεί το εάν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν οι προτάσεις των ερωτημάτων που αφορούν στην συμμετοχή των μικρών παιδιών στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, πραγματοποιήθηκε η παραγοντική ανάλυση (πίνακας 9). Η παραγοντική ανάλυση, Factor Analysis ανέδειξε τέσσερις παράγοντες σύμφωνα με τις απαντήσεις των γονέων για την συμμετοχή των παιδιών τους στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Ο πρώτος παράγοντας που εξηγεί το 19,590% της συνολικής διακύμανσης συμπεριέλαβε τις προτάσεις που αφορούν σε *Δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι*: «Διαβάζοντας παραμύθια», «Παίζοντας στο σπίτι», «Παίζοντας έξω». Ο δεύτερος παράγοντας που εξηγεί το 15.675% της συνολικής μεταβλητότητας αφορούσε στις *Θεσμικά οργανωμένες δραστηριότητες*: «Σε δημόσια κέντρα», «Σε οργανωμένες προσφορές». Ο παράγοντας 3 *Δραστηριότητες digital* συμπεριέλαβε: «Βλέποντας τηλεόραση», «Παίζοντας υπολογιστή» και εξηγεί το 15.477% της συνολικής μεταβλητότητας. Τον παράγοντα 4 αποτέλεσαν οι *Εξωτερικές δραστηριότητες*: «Σε αθλητικές δραστηριότητες», «Σε γυμναστήριο» και εξηγεί το 14.942% της συνολικής μεταβλητότητας.

Πίνακας 9 Παραγοντική Ανάλυση: Δραστηριότητες Ελεύθερου χρόνου

Παράγοντας 1	Παράγοντας 2	Παράγοντας 3	Παράγοντας 4
<i>Δραστηριότητες μέσα και έξω</i>	<i>Θεσμικά οργανωμένες</i>	<i>Digital δραστηριότητες</i>	<i>Εξωτερικές δραστηριότητες</i>

	από το σπίτι	δραστηριότητες
Διαβάζοντας παραμύθια	.775	
Παίζοντας στο σπίτι	.724	
Παίζοντας έξω	.713	
Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας		.808
Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές		.781
Βλέποντας τηλεόραση		.793
Παίζοντας υπολογιστή		.750
Σε αθλητικές δραστηριότητες		.867
Σε γυμναστήριο		.743

Ο παράγοντας 1 *Δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι* φαίνεται να έχει τον μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O.= 2.6611$, $T.A.= .77403$). Ακολουθούν ο παράγοντας 3 *Digital δραστηριότητες* ($M.O.= 2.1506$, $T.A.= .87586$), ο παράγοντας 4 *Εξωτερικές δραστηριότητες* ($M.O.= 1.6408$, $T.A.= 1.26464$) και ο παράγοντας 2 *Θεσμικά οργανωμένες δραστηριότητες* ($M.O.= .9142$, $T.A.= 1.09715$).

Πίνακας 10 Μέσοι όροι Παραγοντικής Ανάλυσης 1

	M.O.	T.A.
Παράγοντας 1 <i>Δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι</i>	<u>2.6611</u>	<u>.77403</u>
Παράγοντας 2 <i>Θεσμικά οργανωμένες δραστηριότητες</i>	.9142	1.09715
Παράγοντας 3 <i>Digital δραστηριότητες</i>	2.1506	.87586

Παράγοντας 4 <i>Εξωτερικές δραστηριότητες</i>	1.6408	1.26464
---	--------	---------

3.2 Σκοπός της ενασχόλησης παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες

Αναφορικά με τους σκοπούς της ενασχόλησης των παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών (βλ παράρτημα, πίνακας 29, ερ. 2 σελ.77) φάνηκε ότι η πρόταση «Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται» συγκέντρωσε τη μεγαλύτερη μέση τιμή ($M.O.= 3.53$). Με μικρή διαφορά ακολούθησε η πρόταση «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται» ($M.O.=3.48$) και η πρόταση «Να αξιοποιεί τον χρόνο του δημιουργικά (π.χ. να μαθαίνει)» ($M.O.=3.40$). Τέλος, με μέση τιμή κάτω από το 3 παρουσιάστηκε η πρόταση «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει» ($M.O.=2.81$).

Πίνακας 11 Μέσοι όροι σκοπού ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται	3.48	.721
2. Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται	3.53	.738
3. Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)	3.40	.844
4. Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει	2.81	1.151

Όσον αφορά στην επαγγελματική κατάσταση των γονέων και το ερώτημα για τον σκοπό της ενασχόλησης των παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες, ο έλεγχος T-Test για τα ανεξάρτητα δείγματα ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική κατάσταση και την πρόταση «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει» [$t(236) = -2.309, p .022 < .05$]. Συγκεκριμένα, οι ερωτώμενοι που ανήκαν σε οικογένεια όπου εργάζονταν μόνο ο ένας από τους δυο γονείς συμφώνησαν περισσότερο με τον σκοπό «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει» ($M.O.=3.01, T.A.=1.100$) απ' ότι οι γονείς των οικογενειών όπου εργάζονταν και οι δύο ($M.O.=2.66, T.A.=1.171$).

Πίνακας 12 Επαγγελματική κατάσταση γονέων και σκοπός ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες

	<i>Επαγγελματική κατάσταση γονέων</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται	<i>και οι δύο</i>	3.47	.697
	<i>ο ένας</i>	3.50	.757

2.	Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται	και οι δύο	3.54	.675
		Ο ένας	3.52	.820
3.	Να αξιολογεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)	Και οι δύο	3.41	.791
		Ο ένας	3.41	.908
4.	Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει	Και οι δύο	2.66	1.171
		Ο ένας	3.01	1.100

Προκειμένου να εξετάσουμε εάν υπάρχει σχέση ανάμεσα στην βαθμίδα εκπαίδευσης των συμμετεχόντων γονέων και τον σκοπό της ενασχόλησης των παιδιών με τις εξωσχολικές δραστηριότητες πραγματοποιήθηκε η ανάλυση ANOVA. Στατιστικά σημαντική σχέση αναδύθηκε ανάμεσα στην μόρφωση γονέων και την πρόταση «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται» [$F(2, 236)=4.268, p.015 < .05$]. Αναλυτικότερα, οι γονείς που ήταν απόφοιτοι Πανεπιστημίου ($M.O.= 3.54, T.A.= .665$) έδειξαν να συμφωνούν με την πρόταση «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται» περισσότερο από όσο οι απόφοιτοι Λυκείου ($M.O.= 3.46, T.A.= .728$) και Δημοτικού ($M.O.=2.92, T.A.= 1.084$).

Πίνακας 12 Μορφωτικό επίπεδο γονέων και σκοπός ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες

	Μόρφωση Γονέων	M.O.	T.A.
1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται	Δημοτικό	2.92	1.084
	Λύκειο	3.46	.728
	Πανεπιστήμιο	3.54	.665
2. Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται	Δημοτικό	3.08	1.165
	Λύκειο	3.61	.755
	Πανεπιστήμιο	3.52	.676
3. Να αξιολογεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)	Δημοτικό	2.92	1.311
	Λύκειο	3.49	.827
	Πανεπιστήμιο	3.39	.799
4. Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει	Δημοτικό	2.25	1.288
	Λύκειο	3.00	1.031
	Πανεπιστήμιο	2.75	1.187

Για να εξετάσουμε εάν υπάρχει σχέση ανάμεσα στην μεταβλητή του αριθμού παιδιών της οικογένειας και τον σκοπό της ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες, πραγματοποιήθηκε ο παραμετρικός έλεγχος T-test. Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην μεταβλητή «αριθμός παιδιών» και την πρόταση «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται» [$t(237)=-2.033, df= 237, p .043 < .05$]. Συγκεκριμένα, οι γονείς των οικογενειών που αποτελούνται από δύο ή και παραπάνω παιδιά συμφώνησαν με την πρόταση «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται» περισσότερο ($M.O.=3.54, T.A.= .680$) απ' ότι οι γονείς με ένα παιδί ($M.O.=3.33, T.A.=.798$).

Ακόμη, για να εξετάσουμε εάν υπάρχει σχέση ανάμεσα στον αριθμό των υπαρχόντων παιδιών στην οικογένεια και τον σκοπό της ενασχόλησης με εξωτερικές δραστηριότητες, πραγματοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann–Whitney Test. Από τον παραπάνω έλεγχο αναδείχθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στον αριθμό υπαρχόντων παιδιών στην οικογένεια και την πρόταση «Να αξιοποιεί τον χρόνο του δημιουργικά(π.χ. να μαθαίνει)»($U=4820.00$, $Z=-2.450$, $p.014 < .05$), όπως και την πρόταση «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει»($U=4683.00$, $Z=-2.548$, $p.011 < .05$). Συγκεκριμένα, οι γονείς με δύο ή παραπάνω παιδιά συμφώνησαν περισσότερο με τις δυο προτάσεις «Να αξιοποιεί τον χρόνο του δημιουργικά(π.χ. να μαθαίνει)» ($M.O.=3.49$, $T.A.=.771$) και «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει» ($M.O.=2.92$, $T.A.=1.148$), απ' ότι οι γονείς με ένα παιδί στην οικογένεια.

Πίνακας 13 Αριθμός παιδιών στην οικογένεια και σκοπός ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες

	<i>Αριθμός Παιδιών</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται	1 παιδί	3.33	.798
	Παραπάνω από 2	<u>3.54</u>	<u>.680</u>
2. Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται	1 παιδί	3.42	.793
	Παραπάνω από 2	3.58	.711
3. Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)	1 παιδί	3.17	.969
	Παραπάνω από 2	<u>3.49</u>	<u>.771</u>
4. Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει	1 παιδί	2.54	1.119
	Παραπάνω από 2	<u>2.92</u>	<u>1.148</u>

Με σκοπό να ελέγξουμε εάν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές της τάξης του παιδιού και του σκοπού της ενασχόλησης με τις εξωσχολικές δραστηριότητες, πραγματοποιήθηκε η μη παραμετρική ανάλυση Mann–Whitney Test και ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της τάξης και της πρότασης «Να αξιοποιεί τον χρόνο του δημιουργικά(π.χ. να μαθαίνει)» ($U=5897.000$, $Z= -2.500$, $p .012 < .05$). Συγκεκριμένα, οι γονείς των παιδιών νηπιαγωγείου έδειξαν μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας στην πρόταση «Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του(π.χ. να μαθαίνει)»($M.O.= 3.55$, $T.A.= .756$) από αυτήν που έδειξαν οι γονείς παιδιών της Α' δημοτικού($M.O.= 3.28$, $T.A.= .894$).

Πίνακας 14 Τάξη παιδιού και σκοπός ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες

<i>Τάξη</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
-------------	-------------	-------------

1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται	<i>Νηπιαγωγείο</i>	3.50	.733
	<i>Δημοτικό</i>	3.47	.702
2. Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται	<i>Νηπιαγωγείο</i>	3.57	.680
	<i>Δημοτικό</i>	3.51	.779
3. Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	3.55	.756
	<i>Δημοτικό</i>	3.28	.894
4. Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει	<i>Νηπιαγωγείο</i>	2.83	1.133
	<i>Δημοτικό</i>	2.78	1.170

3.3 Τρόπος συμμετοχής των γονέων στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών

Σχετικά με τον τρόπο που δήλωσαν οι γονείς πως συμμετέχουν στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, ερ. 3, σελ. 77), τον μεγαλύτερο μέσο όρο φάνηκε πως κατείχε η πρόταση «Επιβραβεύουμε το παιδί» ($M.O.=3.50$). Ακολούθησαν οι προτάσεις «Δέχεται ερεθίσματα» ($M.O.=3.18$), «Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες» ($M.O.=3.14$), και η πρόταση «Συζητάμε για δραστηριότητες» ($M.O.=3.00$). Με μέση τιμή μικρότερη από 3 εμφανίστηκαν οι προτάσεις «Δίνουμε έμφαση σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου» ($M.O.=2.72$), αλλά και η πρόταση «Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές» ($M.O.=2.58$). Τέλος, με μέση τιμή μικρότερη του 2 ακολούθησαν η πρόταση «Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες με υψηλό κόστος» ($M.O.=1.65$), «Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιπασία, κ.λπ.)» ($M.O.=1.05$) και «Δεν διαθέτουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας» ($M.O.=0.84$).

Πίνακας 15 Μέσοι όροι τρόπου συμμετοχής γονέων στον ελεύθερο χρόνο

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές	3.18	.778
2. Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου	3.00	.901
3. Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση – μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου	2.72	1.062

4. Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα	<u>3.50</u>	<u>.739</u>
5. Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες	3.14	1.165
6. Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό.	1,65	1.197
7. Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας	.84	.963
8. Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές	2.58	1.077
9. Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιππασία, κ.λπ.)	1.05	1.178

Για να εξετάσουμε το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και τον τρόπο συμμετοχής τους στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών πραγματοποιήσαμε τον έλεγχο διακύμανσης ANOVA, ο οποίος ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην πρόταση «Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες» [$F(2, 236)= 3.530, p .031 < .05$]. Συγκεκριμένα οι γονείς που είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου συνοδεύουν τα παιδιά τους σε οργανωμένες δραστηριότητες περισσότερο ($M.O.= 3.29, T.A.= 1.048$). Ακολουθούν οι γονείς που είναι απόφοιτοι Λυκείου ($M.O.= 2.94, T.A.= 1.286$) και οι απόφοιτοι Δημοτικού ($M.O.= 2.67, T.A.= 1.435$).

Πίνακας 16 Εκπαίδευση γονέων και τρόπος συμμετοχής στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

	<i>Εκπαίδευση Γονέων</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές	<i>Δημοτικό</i>	3.08	1.165
	<i>Λύκειο</i>	3.15	.781
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	3.21	.742
2. Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου	<i>Δημοτικό</i>	3.25	.754
	<i>Λύκειο</i>	2.81	1.007
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	3.07	.837
3. Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση – μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου	<i>Δημοτικό</i>	2.67	1.073
	<i>Λύκειο</i>	2.66	1.158
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	2.76	1.011
4. Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα	<i>Δημοτικό</i>	3.25	.754
	<i>Λύκειο</i>	3.58	.725
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	3.49	.745
5. Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες	<i>Δημοτικό</i>	2.67	1.435
	<i>Λύκειο</i>	2.94	1.286
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	<u>3.29</u>	<u>1.048</u>
6. Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό.	<i>Δημοτικό</i>	1.92	1.311
	<i>Λύκειο</i>	1.66	1.197
	<i>Πανεπιστήμιο</i>	1.62	1.193

7. Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας	Δημοτικό	,75	.965
	Λύκειο	.86	.873
	Πανεπιστήμιο	.84	1.014
8. Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές	Δημοτικό	2.25	1.288
	Λύκειο	2.49	1.191
	Πανεπιστήμιο	2.66	.990
9. Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιππασία, κ.λπ.)	Δημοτικό	1.25	1.288
	Λύκειο	.98	1.169
	Πανεπιστήμιο	1.08	1.179

Προκειμένου να εξεταστεί η σχέση μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης των γονέων και του τρόπου συμμετοχής τους στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών πραγματοποιήθηκε ο παραμετρικός έλεγχος T-Test για τα ανεξάρτητα δείγματα. Από τον έλεγχο διαφάνηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική κατάσταση των γονέων και την πρόταση «Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές» [$t(236)=3.221, p .001 < .05$]. Αναλυτικότερα, οι οικογένειες όπου και οι δυο γονείς ήταν εργαζόμενοι πραγματοποιούσαν σε μεγαλύτερο βαθμό οικογενειακές εκδρομές ($M.O.=2.77, T.A.=.993$), απ' ότι οι οικογένειες όπου εργαζόνταν μόνο ο ένας γονέας ($M.O.=2.33, T.A.= 1.141$)

Πίνακας 17 Επαγγελματική κατάσταση γονέων και τρόπος συμμετοχής στον ελεύθερο χρόνο παιδιών

	Επαγγελματική κατάσταση γονέων	M.O.	T.A.
1. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές	και οι δύο	3.23	.730
	ο ένας	3.13	.833
2. Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου	και οι δύο	3.00	.813
	ο ένας	2.99	1.015
3. Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση – μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου	και οι δύο	2.72	.991
	ο ένας	2.70	1.154
4. Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα	και οι δύο	3.51	.739
	ο ένας	3.52	.703
5. Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες	και οι δύο	3.21	1.147
	ο ένας	3.08	1.155
6. Δεν στηρίζουμε	και οι δύο		1.154

δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό.		1.54	
	ο ένας	1.78	1.252
7.	Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας	και οι δύο	.82
	ο ένας	.86	.995
8.	Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές	και οι δύο	<u>2.77</u>
	ο ένας	2.33	1.141
9.	Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιππασία, κ.λπ.)	και οι δύο	1.12
	ο ένας	.95	1.108

Για να εξεταστεί το ερώτημα που αφορά στο ερώτημα για τον τρόπο συμμετοχής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους σε σχέση με την μεταβλητή της τάξης των παιδιών, πραγματοποιήθηκε η μη παραμετρική ανάλυση Mann Whitney Test. Ο παραπάνω έλεγχος ανέδειξε σημαντική την σχέση μεταξύ της τάξης με της πρότασης «Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα» ($U= 5969.00$, $Z= -2.291$, $p= .022$). Η παραπάνω σχέση δείχνει πως τα παιδιά Νηπιαγωγείου ($M.O.= 3.61$, $T.A.= .661$) επιβραβεύονται όταν τα καταφέρνουν σε μια δραστηριότητα περισσότερο απ' ότι τα παιδιά Δημοτικού ($M.O.= 3.40$, $T.A.= .796$).

Πίνακας 18 Τάξη παιδιού και τρόπος συμμετοχής γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

	Τάξη	M.O.	T.A.
1. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές	Νηπιαγωγείο	3.28	.725
	Δημοτικό	3.09	.813
2. Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου	Νηπιαγωγείο	3.05	.833
	Δημοτικό	2.94	.957
3. Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση – μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου	Νηπιαγωγείο	2.70	1.051
	Δημοτικό	2.74	1.077
4. Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα	Νηπιαγωγείο	<u>3.61</u>	<u>.661</u>

καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα	<i>Δημοτικό</i>	3.40	.796
5. Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες	<i>Νηπιαγωγείο</i>	3.19	1.109
	<i>Δημοτικό</i>	3.10	1.217
6. Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό.	<i>Νηπιαγωγείο</i>	1.59	1.119
	<i>Δημοτικό</i>	1.69	1.270
7. Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας	<i>Νηπιαγωγείο</i>	.75	.915
	<i>Δημοτικό</i>	.90	.987
8. Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές	<i>Νηπιαγωγείο</i>	2.65	1.042
	<i>Δημοτικό</i>	2.50	1.104
9. Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιπασία, κ.λπ.)	<i>Νηπιαγωγείο</i>	.91	1.114
	<i>Δημοτικό</i>	1.18	1.225

Προκειμένου να διερευνηθεί το εάν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν τα ερωτήματα που αφορούν στην συμμετοχή των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους ανάλογα με τις απαντήσεις που δόθηκαν απ' τους γονείς, πραγματοποιήθηκε η παραγοντική ανάλυση, Factor Analysis (πίνακας 20). Από την παραγοντική ανάλυση αναδύθηκαν τρεις παράγοντες. Συγκεκριμένα, ο παράγοντας 1 αφορούσε την *Υποστήριξη προς το παιδί*: «Συζητάμε για δραστηριότητες», «Δίνουμε έμφαση σε συγκεκριμένες δραστηριότητες», «Δέχεται ερεθίσματα», «Επιβραβεύουμε το παιδί», «Συνοδεύουμε το παιδί» και εξηγεί το 26.842% της συνολικής μεταβλητότητας. Ο παράγοντας 2 αφορούσε στις *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι*: «Αθλητικές δραστηριότητες», «Οικογενειακές εκδρομές» και εξηγεί το 16.811% της συνολικής μεταβλητότητας. Ο παράγοντας 3 αποτελούνταν από τις *Απρόσιτες δραστηριότητες(κόστος, χρόνος)*: «Δεν διαθέτουμε χρόνο», «Όχι σε υψηλό κόστος» και εξηγεί το 13.041% της συνολικής μεταβλητότητας.

Πίνακας 19 Παραγοντική Ανάλυση 2, Τρόπος συμμετοχής γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Παράγοντας 1	Παράγοντας 2	Παράγοντας 3
<i>Υποστήριξη προς το παιδί</i>	<i>Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από</i>	<i>Απρόσιτες δραστηριότητες</i>

το σπίτι

Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες	.755
Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση – μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου	.698
Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές	.687
Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα	.671
Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες	.503
Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/ αθλητικές δραστηριότητες	.859
Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές	.802
Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες που το κόστος είναι ιδιαίτερα υψηλό	.770
Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο.	.663

Ο παράγοντας 2 *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι*, έδειξε να κατέχει τον μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O.= 3.1088$, $T.A.= 1.44241$), ενώ ακολούθησε με μικρή διαφορά ο παράγοντας 1 *Υποστήριξη προς τα παιδιά* ($M.O.=3.1076$, $T.A.= .63101$). Τέλος, ακολούθησε ο παράγοντας 3 *Απρόσιτες δραστηριότητες(χρόνος, κόστος)* με μικρότερη συχνότητα ($M.O.= 1.2447$, $T.A.= .80860$).

Πίνακας 20 Μέσοι όροι Παραγοντικής Ανάλυσης 2

	M.O.	T.A.
Παράγοντας 1 <i>Υποστήριξη προς τα παιδιά</i>	3.1076	.63101
Παράγοντας 2 <i>Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι</i>	<u>3.1088</u>	<u>1.44241</u>
Παράγοντας 3 <i>Απρόσιτες Δραστηριότητες(κόστος, χρόνος)</i>	1.2447	.80860

Προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχει σχέση μεταξύ των παραγόντων που προέκυψαν, χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος συσχετίσεων, Pearson R (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, σελ. 84) για τα ερωτήματα που αφορούν στον τρόπο εμπλοκής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών και τις επιθυμίες και στάσεις των γονέων για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους. Σημαντική σχέση βρέθηκε ανάμεσα στον παράγοντα *Υποστήριξη προς το παιδί* και στον παράγοντα *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* [$r(238)= .304$, $p< 0.1$].

Επίσης, ο έλεγχος συσχετίσεων, Pearson R (βλ. παράρτημα, πίνακα2 28, σελ. 84) έδειξε να υφίσταται σχέση ανάμεσα στον παράγοντα *Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες* και τον παράγοντα *Υποστήριξη προς το παιδί* [$r(237)= .581$, $p< 0.1$]. Ακόμη, σημαντική σχέση διαπιστώθηκε ανάμεσα στον παράγοντα *Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες* και τον παράγοντα *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* [$r(238)= .321$, $p< 0.1$].

3.4 Επιθυμίες και στάσεις γονέων σχετικά με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους

Σχετικά με τις στάσεις και απόψεις των γονέων για τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, ερ. 4, σελ. 78), τον μεγαλύτερο μέσο όρο φάνηκε να κατέχει η πρόταση «Προσέχω ιδιαίτερα που και με ποιον/α περνάει τον ελεύθερό του χρόνο το παιδί μου» ($M.O.= 3.48$). Ακολούθησαν οι προτάσεις «Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο» ($M.O.= 3.41$), «Επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί» ($M.O.=3.37$), «Γενικά, είμαι ευχαριστημένος/η με το πώς το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο» ($M.O.=3.01$). Ακόμη, μέση τιμή μικρότερη από 3 συγκέντρωσε η πρόταση «Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό» ($M.O.= 2.81$),

«Επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει να επιτύχει αργότερα στη ζωή του» ($M.O.= 2.73$) και «Αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει, αρκεί αυτό να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο» ($M.O.=2.47$). Ακολούθησε η πρόταση «Το παιδί μου έχει μια δική του, ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι» ($M.O.=1.80$), καθώς και η πρόταση «κάνει ό,τι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό» ($M.O.=0.49$).

Πίνακας 21 Μέσοι όροι για απόψεις και στάσεις γονέων προς τον ελεύθερο χρόνο παιδιών

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί	3.37	.750
2. Επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει να επιτύχει αργότερα στη ζωή του	2.73	1.038
3. Αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει, αρκεί αυτό να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο	2.47	1.144
4. Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό	2.81	.936
5. Κάνει ό,τι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό	.49	.879
6. Προσέχω ιδιαίτερα που και με ποιον/α περνάει τον ελεύθερό του χρόνο	3.48	.875
7. Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο	3.41	.804
8. Το παιδί μου θέλει να έχει μια δική του ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι	1.80	1.298
9. Γενικά, είμαι ευχαριστημένος/η με το πώς το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο.	3.01	.874

Για να διαπιστωθεί εάν το είδος της εργασίας των γονέων σχετίζεται στατιστικά με τις απόψεις τους για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος διακύμανσης ANOVA. Από τον έλεγχο διακύμανσης ANOVA διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση για την πρόταση «Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό» [$F(2, 236)= 3.500, p .016 < .05$]. Συγκεκριμένα, η ομάδα των ανειδίκευτων εργατών, χειρονακτών, γεωργών συμφώνησε περισσότερο με την άποψη αυτή ($M.O.= 3.33, T.A.= 5.16$), ενώ ακολούθησαν με σειρά συμφωνίας η ομάδα των διευθυντών, επιστημόνων ($M.O.= 3.00, T.A.= .739$), η ομάδα των εμπόρων, υπαλλήλων, ειδικευμένων τεχνητών ($M.O.= 2.85, T.A.= .940$) και η ομάδα των ανέργων ή νοικοκυρών ($M.O.= 2.37, T.A.= 1.066$).

Ακόμη, από τον έλεγχο διακύμανσης ANOVA αναδύθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στο είδος εργασίας των γονέων και την πρόταση «Γενικά, είμαι ευχαριστημένος/η με το πώς το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο» [$F(2,236)= 2.751, p .043 < .05$]. Πιο αναλυτικά, η ομάδα των ανειδίκευτων εργατών, χειρονακτών, γεωργών έδειξε να συμφωνεί περισσότερο με την στάση αυτή ($M.O.=3.83, T.A.= 1.329$), ενώ ακολούθησαν η ομάδα των εμπόρων, υπαλλήλων, ειδικευμένων τεχνητών ($M.O.=3.04, T.A.= .800$), η ομάδα των διευθυντών, επιστημόνων ($M.O.= 2.94, T.A.= .776$), καθώς και η ομάδα των ανέργων, νοικοκυρών ($M.O.=2.77, T.A.= 1.135$).

Επιπλέον, από τον έλεγχο ANOVA βρέθηκε σημαντική σχέση ανάμεσα στο είδος εργασίας των γονέων και την πρόταση «Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο» [$F(2, 236)= 3.685, p .013 < .05$]. Συγκεκριμένα, αναδύθηκε πως η ομάδα των διευθυντών, επιστημόνων συμφώνησαν περισσότερο με την άποψη αυτή ($M.O.= 3.56, T.A.= .660$). Με σειρά συμφωνίας ακολούθησαν η ομάδα των ανειδίκευτων εργατών, χειρονακτών, γεωργών ($M.O.= 3.50, T.A.= .548$), η ομάδα των εμπόρων, υπαλλήλων ειδικευμένων τεχνητών ($M.O.= 3.45, T.A.= .730$) αλλά και η ομάδα των ανέργων, νοικοκυρών ($M.O.= 2.97, T.A. = 1.217$).

Πίνακας 22 Είδος εργασίας γονέων και απόψεις - στάσεις για τον ελεύθερο χρόνο παιδιών

	<i>Είδος Εργασίας Γονέων</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί	Άνεργοι, νοικοκυρές	3.40	.855
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	2.83	1.169
	Έμποροι, Υπάλληλοι, Ειδικευμένοι Τεχνίτες	3.38	.722
	Διευθυντές, επιστήμονες	3.47	.662
2. Επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει να επιτύχει αργότερα στη ζωή του	Άνεργοι, νοικοκυρές	2.70	1.149
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	2.33	.516
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.79	1.030

	Διευθυντές, επιστήμονες	2.59	.957
3. Αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει, αρκεί αυτό να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο	Άνεργοι, νοικοκυρές	2.87	1.106
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	1.83	1.722
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.52	1.124
	Διευθυντές, Επιστήμονες	2.06	1.099
4. Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό	Άνεργοι, νοικοκυρές	2.37	1.066
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	<u>3.33</u>	<u>.516</u>
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	2.85	.940
	Διευθυντές, Επιστήμονες	3.00	.739
5. Κάνει ό,τι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό	Άνεργοι, νοικοκυρές	.40	.814
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	.83	1.329
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	.47	.863
	Διευθυντές, επιστήμονες	.44	.860
6. Προσέχω ιδιαίτερα που και με ποιον/α περνάει τον ελεύθερο του χρόνο	Άνεργοι, νοικοκυρές	3.43	.971
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	3.17	1.169
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	3.49	.865
	Διευθυντές, επιστήμονες	3.62	.739
7. Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο	Άνεργοι, νοικοκυρές	2.97	1.217
	Ανειδίκευτοι εργάτες,	3.50	.548

	χειρονάκτες, γεωργοί		
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	3.45	.730
	Διευθυντές, επιστήμονες	<u>3.56</u>	<u>.660</u>
8. Το παιδί μου θέλει να έχει μια δική του ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι	Άνεργοι, νοικοκυρές	1.90	1.423
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	2.17	1.169
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	1.82	1.249
	Διευθυντές, επιστήμονες	1.68	1.512
9. Γενικά, είμαι ευχαριστημένος/η με το πώς το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο.	Άνεργοι, νοικοκυρές	2.77	1.135
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες, γεωργοί	<u>3.83</u>	<u>1.329</u>
	Έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι τεχνίτες	3.04	.800
	Διευθυντές, επιστήμονες	2.94	.776

Προκειμένου να διερευνηθεί εάν είναι εφικτή μια κατηγοριοποίηση των ερωτημάτων που αφορούν στο ερώτημα για τις *απόψεις και στάσεις* των γονέων προς τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, πραγματοποιήθηκε η παραγοντική ανάλυση, Factor Analysis (πίνακας 24). Συγκεκριμένα, αναδείχθηκαν τρεις παράγοντες, ομάδες απαντήσεων των γονέων. Ο παράγοντας 1 αφορούσε τις *Ουσιώδεις για τα παιδιά δραστηριότητες*: «Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό», «Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο», «Επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει αργότερα στη ζωή του», «Γενικά είμαι ευχαριστημένος με το πώς περνάει το παιδί μου τον χρόνο του» και εξηγεί το 22.198% της συνολικής μεταβλητότητας. Ο παράγοντας 2 αφορούσε στην *Ανεξαρτησία και Εξάρτηση παιδιού*: «Κάνει ότι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό», «Προσέχω ιδιαίτερα που και με ποιους περνάει τον ελεύθερό του χρόνο», «Το παιδί μου θέλει να έχει μια δική του ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι» και εξηγεί το 16.202% της συνολικής μεταβλητότητας. Ο παράγοντας 3, η *Προσωπική ευχαρίστηση του*

παιδιού περιέλαβε τις προτάσεις: «Αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει, αρκεί να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο», «Επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί» εξηγεί το 15.561% της συνολικής μεταβλητότητας.

Πίνακας 23 Παραγοντική Ανάλυση 3, Απόψεις - στάσεις γονέων για τον ελεύθερο χρόνο παιδιών

	Παράγοντας 1 <i>Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες</i>	Παράγοντας 2 <i>Ανεξαρτησία και εξάρτηση παιδιού</i>	Παράγοντας 3 <i>Προσωπική Ευχαρίστηση παιδιού</i>
Θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό	.784		
Του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο	.690		
Επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει να επιτύχει αργότερα στη ζωή του	.663		
Γενικά, είμαι ευχαριστημένος με το πώς περνά το παιδί μου τον ελεύθερό του χρόνο	.619		
Κάνει ό,τι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό		.785	
Προσέχω ιδιαίτερα πού και με ποιον περνά το παιδί μου τον ελεύθερο χρόνο του		-.615	

Το παιδί μου θέλει να έχει μια δική του ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι	.590
Αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει αρκεί αυτό να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο	.800
Επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί	.769

Μεγάλη συσχότητα κατείχε ο παράγοντας 1 *Ουσιώδεις για τα παιδιά δραστηριότητες* ($M.O.= 2.9926, T.A.= .63702$), αλλά και ο παράγοντας 3 *Προσωπική ευχαρίστηση του παιδιού* ($M.O.= 2.9226, T.A.= .77329$). Τελευταίος ακολούθησε ο παράγοντας 2 *Ανεξαρτησία και Εξάρτηση παιδιού* ($M.O.= 1.9241, T.A.= .57723$).

Πίνακας 24 Μέσοι όροι Παραγοντικής Ανάλυσης 3

	M.O.	T.A.
Παράγοντας 1 <i>Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες</i>	<u>2.9926</u>	<u>.63702</u>
Παράγοντας 2 <i>Ανεξαρτησία και Εξάρτηση παιδιού</i>	1.9241	.57723
Παράγοντας 3 <i>Προσωπική ευχαρίστηση του παιδιού</i>	2.9226	.77329

Με σκοπό την διαπίστωση συσχετίσεων μεταξύ των παραγόντων που αφορούν στον τρόπο συμμετοχής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών και τις στάσεις και επιθυμίες των γονέων για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος Pearson R (βλ. παράρτημα, πίνακας 30 , σελ. 84) και έδειξε τον παράγοντα *Προσωπική Ευχαρίστηση του παιδιού* να σχετίζεται με τον παράγοντα *Υποστήριξη προς το παιδί* [$r(238)= .262, p< .01$].

Ακόμη, διαφάνηκε από τον έλεγχο συσχετίσεων Pearson R (βλ. παράρτημα, πίνακας 30 , σελ.84) πως υφίσταται σχέση ανάμεσα στον παράγοντα *Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες* και τον παράγοντα *Υποστήριξη προς το παιδί* [$r(237) = .581, p < 0.1$]. Σημαντική σχέση διαπιστώθηκε ανάμεσα στον παράγοντα *Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες* και τον παράγοντα *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* [$r(238) = .321, p < 0.1$].

3.5 Κοινές δραστηριότητες γονέων και παιδιών

Στο ερώτημα που αφορούσε στις κοινές δραστηριότητες μεταξύ γονέων και παιδιών (βλ. παράρτημα, πίνακας 28, ερ.5, σελ. 78), οι γονείς κλήθηκαν να απαντήσουν *εάν συμμετέχουν με το παιδί τους σε δραστηριότητες στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους*. Η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και οι γονείς κλήθηκαν να αναφέρουν *ονομαστικά τις δραστηριότητες*. Μπορούσαν να δηλώσουν εκτός από την δραστηριότητα που πραγματοποιεί ο ερωτώμενος με το παιδί, την δραστηριότητα που πραγματοποιεί ο/η σύζυγος με το παιδί, αλλά και την δραστηριότητα στην οποία συμμετέχει όλη η οικογένεια. Από τους 239 συμμετέχοντες της έρευνας, οι 74, δηλαδή το 31%, δεν κατέγραψαν κάποιες δραστηριότητες, καθώς οι 25 από αυτούς, δηλαδή το 33%, δήλωσαν πως δεν εμπλέκονταν στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους και αυτά απασχολούνταν μόνα τους, ενώ οι υπόλοιποι 49 δεν έδωσαν καμία απάντηση.

Πιο αναλυτικά, σχετικά με τις κοινές δραστηριότητες μητέρας και παιδιού, οι περισσότερες ερωτώμενες (76 γυναίκες), δηλαδή το 47.8%, δήλωσαν πως απασχολούνταν με τα παιδιά τους σε «παιχνίδια στο σπίτι». Ακολούθησαν οι «εξωτερικές δραστηριότητες (πολιτισμός, ψυχαγωγία)» και οι «κινητικές, αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» με ποσοστό 14.5% (23 ερωτώμενες). Στη συνέχεια, φαίνονται οι «δραστηριότητες στο σπίτι (πολιτισμός, μάθηση, ψυχαγωγία)» με ποσοστό 13.8% (δηλαδή 22 ερωτώμενες). Ακολούθησαν οι «υποχρεώσεις του σχολείου» με ποσοστό εμφάνισης 5% (8 ερωτώμενες), οι «εργασίες του σπιτιού» που περιέλαβαν σούπερ μάρκετ, καθάρισμα, μαγείρεμα, με ποσοστό 3.8% (6 ερωτώμενες) και οι «δραστηριότητες οθόνης» με ποσοστό 0.6% (1 ερωτώμενη).

Σχετικά με τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών μαζί με τον σύζυγο, οι περισσότερες ερωτώμενες μητέρες (74), απάντησαν πως οι πατέρες απασχολούνταν με τα παιδιά σε «παιχνίδια» στο σπίτι με ποσοστό 54.8%. Ακολούθησε η απάντηση «κινητικές, αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» και περιλάμβανε ποδόσφαιρο, παιχνίδι έξω, ποδηλασία, περπάτημα στην φύση, παιχνίδια με μπάλες, σκοινάκι, με ποσοστό 24.4% (33 ερωτώμενες), οι «εξωτερικές δραστηριότητες» με ποσοστό 9.6% (13 ερωτώμενες), οι «δραστηριότητες στο σπίτι (πολιτισμός, μάθηση, ψυχαγωγία)» με ποσοστό 8.9% (12

ερωτώμενες). Στη συνέχεια, φάνηκε η «παρακολούθηση τηλεόρασης» με ποσοστό 1.5% (2 ερωτώμενες) και τέλος, οι «εργασίες του σπιτιού» με ποσοστό 0.7% (1 ερωτώμενη).

Στις κοινές δραστηριότητες που πραγματοποιούν οι δυο γονείς μαζί με τα παιδιά τους, την συχνότερη εμφάνιση έδειξαν να έχουν οι «δραστηριότητες στο σπίτι (πολιτισμός, μάθηση, ψυχαγωγία)» με ποσοστό 29.2% (48 ερωτώμενες) στις οποίες αναφέρθηκαν οι κατασκευές, η ανάγνωση παραμυθιών, η μάθηση αριθμών και γραμμμάτων, το παιχνίδι στο κουκλοθέατρο και το θεατρικό παιχνίδι, το διάβασμα παραμυθιών, η δημιουργία ζύμης, το παιχνίδι με lego. Ακολούθησαν το «παιχνίδι στο σπίτι» με ποσοστό 25.5% (42 ερωτώμενες) που περιλαμβάνει παζλ, οικοδομικό υλικό, οι «κινητικές, αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» με ποσοστό 20.6% (34 ερωτώμενες) όπου αναφέρθηκαν η ποδηλασία, το ποδόσφαιρο, το περπάτημα, οι γυμναστικές ασκήσεις με μπάλα. Με ποσοστό 19.8% (33 ερωτώμενες) διαφάνηκαν οι «εξωτερικές δραστηριότητες(πολιτισμός, ψυχαγωγία)», όπου συγκαταλέχθηκαν οι οικογενειακές βόλτες, εκδρομές, επισκέψεις, οι επισκέψεις σε θέατρα, κινηματογράφο, παιδότοπο, τα ταξίδια. Στη συνέχεια ακολούθησαν με μικρότερα ποσοστά οι «εργασίες του σπιτιού» με ποσοστό 1.8% (3 ερωτώμενες) όπου αναφέρθηκαν η καθαριότητα του σπιτιού, τα ψώνια και το μαγείρεμα και η «επικοινωνία, συντροφιά» με ποσοστό 1,8% (3 ερωτώμενες) όπου αναφέρθηκαν τα χάρδια, οι αγκαλιές και οι συζητήσεις, καθώς και η «παρακολούθηση τηλεόρασης» με ποσοστό 1.2 % (2 ερωτώμενες).

Πίνακας 25 Κοινές δραστηριότητες γονέων- παιδιών

	Κοινές δραστηριότητες μητέρας – παιδιού (N= 159)		Κοινές δραστηριότητες πατέρα – παιδιού (N=135)		Κοινές δραστηριότητες δυο γονέων – παιδιού (N=164)	
	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό</i>	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό</i>	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό</i>
Δραστηριότητες σπιτιού	22	9.2	12	5.0	48	<u>29.2</u>
Εξωτερικές δραστηριότητες	23	9.6	13	5.4	33	19.8
Εργασίες σπιτιού	6	2.5	1	.4	3	1.8
Παιχνίδια στο σπίτι	76	<u>31.8</u>	74	<u>31.0</u>	42	25.5
Επικοινωνία/ Συντροφιά	-	-	-	-	3	1.8
Κινητικές/ αθλητικές δραστηριότητες	23	9.6	33	13.8	34	20.6
Υποχρεώσεις σχολείου	8	3.3	-	-	-	-

Τηλεόραση	1	.4	2	.8	2	1.2
-----------	---	----	---	----	---	-----

3.6 Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας την έννοια του ελεύθερου χρόνου; (καταγραφές συνεντεύξεων παιδιών προσχολική ηλικίας).

Όσον αφορά στα αποτελέσματα των συνεντεύξεων των παιδιών, στον Πίνακα 27(βλ. παράρτημα, πίνακας 29, σελ. 79) διακρίνονται οι απόψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για την έννοια του ελεύθερου χρόνου. Από τα 12 παιδιά που συμμετείχαν τα 10 έδωσαν μια τεκμηριωμένη απάντηση, ενώ τα 2 απάντησαν ότι δεν γνώριζαν.

Συγκεκριμένα, τρία παιδιά φάνηκε πως θεωρούσαν τον ελεύθερό τους χρόνο ως χρόνο παιχνιδιού, δύο παιδιά θεώρησαν τον ελεύθερο χρόνο τους ως χρόνο αυτοπροσδιορισμού, όπου διακατέχονταν από ελευθερία επιλογής να κάνουν αυτό που επιθυμούν, ενώ για τρία παιδιά ο ελεύθερος χρόνος φάνηκε να είναι χρόνος συμπληρωματικός, όπου ανανέωναν τις δυνάμεις τους από την εργασία τους, από το σχολείο. Επιπρόσθετα ένα παιδί χαρακτήρισε τον ελεύθερο χρόνο του ως χρόνο που συναντούσε και περνούσε με τους φίλους του, ως κοινωνικό χρόνο, ενώ άλλο χαρακτήρισε τον ελεύθερο χρόνο ως υπολειπόμενο χρόνο από το σχολείο.

Πίνακας 26 Απόψεις παιδιών προσχολικής ηλικίας για τον ελεύθερο χρόνο

Ο ελεύθερος χρόνος ως χρόνος:	
Υπολειπόμενος	Παιδί 1 <i>δεν έχω δουλειά, σχολείο</i>
Αυτοπροσδιορισμού	Παιδί 3, Παιδί 11 <i>είμαι ελεύθερη χωρίς την μαμά</i>
Κοινωνικός	Παιδί 9 <i>βλέπω τους φίλους μου</i>
Συμπληρωματικός(ανανέωση των δυνάμεων από την εργασία)	Παιδί 2, Παιδί 5, Παιδί 12 <i>κοιμάμαι, ξεκουράζομαι από σχολείο και κολυμβητήριο, κάνω μπάνιο</i>
Παιχνιδιού	Παιδί 4, Παιδί 8, Παιδί 10 <i>παίζω, έχω πολύ χρόνο για να παίξω</i>

4. Συζήτηση

Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκε η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας και του τρόπου εμπλοκής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους. Ακόμη, διερευνήθηκαν οι απόψεις των γονέων σχετικά με τις εξωσχολικές δραστηριότητες και οι επιθυμίες και οι στάσεις τους σχετικά με τον ελεύθερο

χρόνο των μικρών παιδιών. Καθώς όλα τα ερωτήματα(ποιοτικές μεταβλητές) εξετάστηκαν με βάση τα δημογραφικά στοιχεία των γονέων(ποσοτικές μεταβλητές), προέκυψαν διαφορές ανάμεσα στις απαντήσεις των γονέων οι οποίες είναι ανάγκη να αναφερθούν με σκοπό την επιβεβαίωση ή μη των υποθέσεων της έρευνας, αλλά και την σύνδεσή τους με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών.

Συμπληρωματικά, καταγράφηκαν και οι απόψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για την έννοια του ελεύθερου χρόνου.

4.1 Ερευνητικό Ερώτημα Α: Τι είδους δραστηριότητες πραγματοποιούν τα μικρά παιδιά στον ελεύθερό τους χρόνο;

Προκειμένου να διερευνηθεί η συχνότητα συμμετοχής στις συγκεκριμένες, καθημερινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών εξετάστηκε η συμμετοχή σε *Δραστηριότητες πολιτισμού και παιχνιδιού μέσα και έξω από το σπίτι*(παράγοντας 1), σε *Θεσμικά οργανωμένες δραστηριότητες*(παράγοντας 2), σε *Δραστηριότητες digital*(παράγοντας 3) και σε *Οργανωμένες, εξωτερικές δραστηριότητες*(παράγοντας 4).

Από την Παραγοντική ανάλυση, Factor analysis(βλ. *πίνακα10*), διαφαίνεται πως τα μικρά παιδιά σύμφωνα με τις αντιλήψεις των γονέων απασχολούνται στον ελεύθερό τους χρόνο με τις *Δραστηριότητες πολιτισμού και παιχνιδιού μέσα και έξω από το σπίτι* σε μεγάλο βαθμό και αμέσως μετά ακολουθούν οι *Δραστηριότητες Digital*. Το *παιχνίδι* ως περιεχόμενο του αδόμητου ελεύθερου χρόνου των παιδιών φαίνεται να καταλαμβάνει τον μεγαλύτερο χρόνο δραστηριοτήτων των μικρών παιδιών, τόσο αυτών της προσχολικής όσο και της πρώτης σχολικής ηλικίας. Άλλωστε, το παιχνίδι αποτελεί την φύση των παιδιών(Gray, 2011). Η συχνή ενασχόληση των μικρών παιδιών με το ελεύθερο παιχνίδι είναι διαφωτιστική στην Υπόθεση 1α όπου το ελεύθερο παιχνίδι σε αδόμητους χώρους, την αυλή, την γειτονιά αναμένεται περιορισμένο.

Η δραστηριότητα «*Διαβάζοντας παραμύθια*» εμφανίζεται από τις πιο συχνές στην συγκεκριμένη έρευνα. Είναι αναγκαίο να αναφερθεί πως το εύρημα αυτό διαφωτίζει την άποψη πως παρά την μεγάλη επίδοση των μικρών παιδιών σε δραστηριότητες οθόνης και την προτίμηση των πρώτων ανάμεσα στα ηλεκτρονικά μέσα και το διάβασμα παραμυθιών(Horn, 2010·Florini, 2010· Natsiourou – Melissa- Halikiourou, 2009 ό. α. στο Natsiourou & Bletsou, 2011), η ανάγνωση παραμυθιών παραμένει ακόμη ένα ποθητό και αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των παιδιών προσχολικής ηλικίας(Rideout, Vandewater & Martella,2003· Horn,2010 ό.α. στο Natsiourou & Bletsou, 2011).

Όσον αφορά στο «*παιχνίδι έξω*», στην αυλή, τη φύση, από την Υπόθεση 1α αναμένονταν να είναι μειωμένο ως δραστηριότητα. Στην συγκεκριμένη έρευνα, όμως, αυτό συναντάται σε

μεγάλη συχνότητα. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει να διαφοροποιείται στην συγκεκριμένη έρευνα, καθώς στις πιο αναπτυγμένες χώρες το παιχνίδι στη φύση μειώνεται (Ο' Keefe, 2015) και τα παιδιά εκλείπουν σε όλες τις δεξιότητες που το παιχνίδι στη φύση τους βοηθά να κατακτήσουν.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, οι *digital Δραστηριότητες*(παράγοντας 3) δεν αναφέρονται ως οι πρώτες πιο συχνές δραστηριότητες όπως αναφέρεται σε άλλη έρευνα(Τσιγγίδου, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, 2013), όπου τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είχαν συνδέσει την έννοια του ελεύθερου χρόνου εξολοκλήρου με τις δραστηριότητες οθόνης. Στην συγκεκριμένη έρευνα αποτελούν τις δεύτερες πιο συχνές ενασχολήσεις των μικρών παιδιών, επιβεβαιώνοντας την Υπόθεση 1α. Το παραπάνω εύρημα δείχνει να συνδέεται στενά με άλλες έρευνες όπου η ενασχόληση των παιδιών με τα ηλεκτρονικά μέσα φαίνεται να λαμβάνει μεγάλη αποδοχή στην προσχολική ηλικία(Natsioroulou&Bletsou, 2011). Οι έρευνες ολοένα και περισσότερο δείχνουν την πολύωρη αφοσίωση των παιδιών σε παιχνίδια στον υπολογιστή με αποτέλεσμα αυτά να μην απασχολούνται σε άλλες δραστηριότητες (Πάτση και συν., 2010). Έρευνες έχουν αναδείξει πως η αυξημένη παρακολούθηση τηλεόρασης από τα μικρά παιδιά συνδέεται με άσχημες ακαδημαϊκές επιδόσεις για την γλώσσα και τα μαθηματικά, στην ηλικία των 6 και 7 χρόνων τους(Natsioroulou & Bletsou, 2011). Ωστόσο δεν θα μπορούσαμε να αμφισβητήσουμε και τα οφέλη της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων όταν αυτή συμβαίνει με την συνοδεία των γονιών.

Όσον αφορά στις διαφοροποιήσεις που έχουν προκύψει την ερώτηση του ερωτηματολογίου για την συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου σε σχέση με κάποιες ανεξάρτητες μεταβλητές, αυτές δείχνουν να επιβεβαιώνονται από τις υποθέσεις της έρευνας, αλλά και από ευρήματα άλλων ερευνών. Σχετικά με την **τάξη φοίτησης** των παιδιών και την ερώτηση για το είδος και την συχνότητα συμμετοχής σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, τα παιδιά Δημοτικού φαίνεται πως συμμετέχουν συχνότερα στη δραστηριότητα «Σε γυμναστήριο(χορός μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)», «Στο ωδείο(μουσική προπαιδεία)», «Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (π.χ. σε τμήμα ζωγραφικής- εικαστικών, στην θεατρική αγωγή, στο σκάκι)», απ' ότι τα μικρότερα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Μεγαλώνοντας, τα παιδιά συμμετέχουν ολοένα και συχνότερα σε δομημένες δραστηριότητες(Υπόθεση 1β). Η έρευνα, μάλιστα, του DIW Economic Bulletin του Βερολίνου(Hille, et al., 2014) υποστηρίζει πως οι άτυπες δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο τόσο των παιδιών όσο και των εφήβων, όπως οι συναντήσεις με φίλους έχουν αρχίσει να αντικαθίστανται από δραστηριότητες εκπαιδευτικού χαρακτήρα, όπως τις εξωσχολικές δραστηριότητες μουσικής, την συμμετοχή σε σπορ.

Αναφορικά με το **φύλο** των παιδιών και τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου τους, τα κορίτσια δείχνουν να συμμετέχουν περισσότερο συχνά από ότι τα αγόρια σε γυμναστήρια για χορό, μπαλέτο και παραδοσιακούς χορούς. Πολύ πιθανόν, η στατιστικά σημαντική διαφορά να οφείλεται στο είδος προτίμησης των παιδιών, όπως επιβεβαιώνεται και από την Υπόθεση 1γ.

Όσον αφορά στο **κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο** των γονέων από την συγκεκριμένη έρευνα επιβεβαιώνεται η Υπόθεση 1δ, ότι το κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο επηρεάζει θετικά το διάβασμα παραμυθιών των παιδιών. Πιο ειδικά, από έρευνα διαφαίνεται τα παιδιά των οικογενειών όπου εργάζονται και οι δυο γονείς να απασχολούνται περισσότερο συχνά στο διάβασμα παραμυθιών, απ' ότι τα παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες με έναν εργαζόμενο γονέα. Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο έδειξε να επηρεάζει το διάβασμα παραμυθιών των παιδιών και σε άλλη έρευνα όπου οι γονείς υψηλού κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου αγόραζαν και διάβαζαν περισσότερο συχνά παιδικά βιβλία στα παιδιά τους προσχολικής ηλικίας(Natsiouroulou και συν., 2006).

Η **εργασιακή κατάσταση** των γονέων φάνηκε να επηρεάζει την συμμετοχή των παιδιών στα «Δημόσια Κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας», καθώς οι γονείς που εργάζονταν ένας από τους δύο δήλωσαν συχνότερη συμμετοχή στην δραστηριότητα «Σε δημόσια κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας(ΚΔΑΠ). Το γεγονός ότι εργάζεται ο ένας γονέας συνήθως δίνει την ευκαιρία στις οικογένειες να δικαιωθούν τα vouchersμέσω του προγράμματος ΕΣΠΑ ώστε να παρέχουν στα παιδιά τους δυνατότητες δημιουργικής απασχόλησης. Ίσως το γεγονός αυτό να δικαιολογεί το αποτέλεσμα της έρευνας.

4.2 Ερευνητικό Ερώτημα Β: Ποιος είναι ο σκοπός της ενασχόλησης των παιδιών με τις εξωσχολικές δραστηριότητες κατά τη γνώμη των γονέων;

Από τις απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης, οι γονείς φαίνεται να θεωρούν σε μεγάλο βαθμό κοινωνικοποιητική την λειτουργία των εξωσχολικών δραστηριοτήτων των μικρών παιδιών, καθώς συμφωνούν περισσότερο απ' όλες με την πρόταση «Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται». Με μικρή διαφορά ακολουθεί η συμφωνία τους στις άλλες προτάσεις «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται», «Να αξιοποιεί τον χρόνο του δημιουργικά(π.χ. να μαθαίνει)», «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει». Από άλλη έρευνα (Δημοπούλου, ανέκδοτη διπλωματική εργασία, 2019) διαφαίνεται πως οι απόψεις των μεγαλύτερων παιδιών Δημοτικού και Γυμνασίου για τον ελεύθερο χρόνο τείνουν να έχουν ψυχαγωγικό σκοπό.

Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε ανάμεσα στην **επαγγελματική κατάσταση** των γονέων και την άποψη «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει». Συγκεκριμένα, οι γονείς που

ανήκουν σε οικογένεια όπου και οι δυο γονείς είναι εργαζόμενοι συμφώνησαν περισσότερο με την άποψη αυτή.

Από την έρευνα προκύπτει πως οι **γονείς με παιδιά περισσότερα από δυο** συμφωνούν περισσότερο με τις απόψεις «Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται», «Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του(π.χ. να μαθαίνει)», «Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει» απ' ότι οι γονείς με ένα παιδί στην οικογένεια.

Σχετικά με την **τάξη** των παιδιών και τις απόψεις των γονέων για τον σκοπό της ενασχόλησης των μικρών παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες, προκύπτει σημαντική σχέση μεταξύ της τάξης και της πρότασης «Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του(π.χ. να μαθαίνει)». Συγκεκριμένα, για τους γονείς των παιδιών προσχολικής ηλικίας ο ελεύθερος χρόνος στοχεύει στην δημιουργική αξιοποίηση και μάθηση.

4.3 Ερευνητικό Ερώτημα Γ: Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους;

Όσον αφορά στον τον τρόπο συμμετοχής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, από τις απαντήσεις των γονέων αναδεικνύονται τρεις παράγοντες(βλ. *πίνακα 24*): *Υποστήριξη προς το παιδί*(παράγοντας 1), *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι*(παράγοντας 2), *Απρόσιτες δραστηριότητες, κόστος, χρόνος*(παράγοντας 3). Οι γονείς φαίνεται να δείχνουν μεγάλη συμφωνία ως προς τον παράγοντα 2 *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* (βλ.*πίνακα 25*). Οι γονείς σε μεγάλο βαθμό συμμετέχουν στον οικογενειακό ελεύθερο χρόνο πραγματοποιώντας αθλητικές δραστηριότητες, βόλτες, ταξίδια, εκδρομές. Επιπρόσθετα, συμμετέχουν με το να συζητούν με το παιδί τους για δραστηριότητες, να τηρούν ωράρια και κανόνες, να δίνουν νέα ερεθίσματα και να συμβουλεύουν, να επιβραβεύουν το παιδί όταν τα καταφέρνει, αλλά και να το συνοδεύουν σε δομημένες δραστηριότητες. Οι ίδιοι φαίνεται να διαθέτουν χρόνο να ασχοληθούν με τα παιδιά τους οργανώνοντας, υποστηρίζοντας, βρίσκοντας τον τρόπο για την μετακίνηση των παιδιών στις δομημένες δραστηριότητες, αλλά και καθοδηγώντας τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους (Craig, 2006·Shaw, 2008·Wheeler, 2014). Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει την Υπόθεση 2α και συνάδει και με άλλα αποτελέσματα (Βράντση, ανέκδοτη διπλωματική εργασία, 2019) για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου.

Από την ανάλυση συσχέτισης Pearson R φάνηκε πως οι παράγοντες *Υποστήριξη προς το παιδί* και *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* σχετίζονται μεταξύ τους (βλ. παράρτημα, *πίνακας 30*, σελ.81). Συγκεκριμένα, διαφαίνεται πως οι γονείς που συμφωνούν αρκετά με το να συζητούν, να τηρούν ωράρια, κανόνες, να δίνουν ερεθίσματα και συμβουλές στα παιδιά, να τα επιβραβεύουν, να τα συνοδεύουν σε δραστηριότητες, πραγματοποιούν περισσότερο συχνά οικογενειακές εκδρομές, αλλά και περιπετειώδεις, αθλητικές δραστηριότητες.

Η ανάλυση συσχέτισης ανέδειξε σημαντική την σχέση μεταξύ της *Υποστήριξης προς το παιδί* και της *Προσωπικής Ευχαρίστησης του παιδιού* (βλ. παράρτημα, πίνακας 30, σελ. 81). Αυτό σημαίνει πως το να έχει το παιδί ελευθερία επιλογής ώστε να κάνει αυτό που θέλει και αυτό που το ευχαριστεί, μπορεί να συμβεί σε ένα πλαίσιο όπου υπάρχει συζήτηση για τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, διαπραγματεύσεις και συμφωνίες σχετικά με όρια και κανόνες για τις δραστηριότητες, ενίσχυση και επιβράβευση, συμβουλές και ερεθίσματα από την πλευρά των γονέων, αλλά και συνοδεία τους σε εξωτερικές δραστηριότητες.

Ο παράγοντας *Οικογενειακές δραστηριότητες έξω από το σπίτι* φαίνεται να σχετίζεται με τον παράγοντα *Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες*. Οι ουσιαστικές δραστηριότητες, αυτές που βοηθούν τα παιδιά, αυτές για τις οποίες οι γονείς δείχνουν ενδιαφέρον και είναι ευχαριστημένοι όταν τις πραγματοποιούν δείχνουν να είναι οι οικογενειακές εκδρομές, αλλά και οι περιπετειώδεις αθλητικές, οικογενειακές δραστηριότητες.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην **επαγγελματική κατάσταση** των γονέων, που αποτελεί μέρος του κοινωνικού επιπέδου, και την «πραγματοποίηση οικογενειακών εκδρομών». Συγκεκριμένα, οι οικογένειες όπου εργάζονται και οι δυο γονείς πραγματοποιούν συχνότερα οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές. Πιθανά, οι γονείς που εργάζονται και οι δυο θα κερδίζουν περισσότερα χρήματα. Ιδιαίτερα, για τις περιπτώσεις όπου εργάζεται και η μητέρα συνήθως είναι πολύ ευκολότερη η απόφαση της πραγματοποίησης μιας εκδρομής από μεριάς της καθώς η ίδια έχοντας εργασία στέκεται περισσότερο ενεργή. Οι έρευνες δείχνουν πως οι γυναίκες επωμίζονται την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, αλλά και ολόκληρης της οικογένειας όπως επιβεβαιώνεται και από την Υπόθεση 2β (Shaw, 2008· Gracia, 2015· Βράντση, 2019).

Η **εκπαίδευση των γονέων** φαίνεται να επηρεάζει την συμμετοχή τους στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους. Οι γονείς που είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου - ΤΕΙ με μεγάλη συχνότητα «Συνοδεύουν το παιδί τους σε οργανωμένες δραστηριότητες» και είναι και αυτοί που εγγράφουν τα παιδιά τους σε δομημένες δραστηριότητες που θα τα βοηθήσουν στην μετέπειτα πορεία τους. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την Υπόθεση 2α, καθώς οι γονείς με υψηλό επίπεδο μόρφωσης καθοδηγούν τα παιδιά τους σε δομημένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (Θωίδης, 2000· Arisoy & Tutkun, 2012). Οι ίδιοι προτιμούν για αυτά δραστηριότητες που τους προσφέρουν ερεθίσματα μάθησης (Θωίδης, 2000· Gracia, 2015).

4.4 Ερευνητικό Ερώτημα Δ: Ποιες είναι οι επιθυμίες και οι στάσεις των γονέων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών τους;

Οι επιθυμίες των γονέων για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις κατηγορίες σχετικά με τον τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου από τα παιδιά τους (βλ. πίνακα 24): *Ουσιώδεις δραστηριότητες* (παράγοντας 1), *Ανεξαρτησία και εξάρτηση παιδιού* (παράγοντας 2), *Προσωπική ευχαρίστηση του παιδιού* (παράγοντας 3). Οι περισσότεροι γονείς φαίνονται να συμφωνούν με τον παράγοντα *Ουσιώδεις δραστηριότητες* (βλ. πίνακα 25).

Από τις αναλύσεις συσχετίσεων των παραγόντων προκύπτει πως η *Υποστήριξη προς τα παιδιά* (βλ. παράρτημα, πίνακας 30, σελ.81) σχετίζεται με τις *Ουσιώδεις για τα παιδιά δραστηριότητες*. Οι γονείς εμπλέκονται ως υποστηρικτές στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, συζητούν για δραστηριότητες, δίνουν ερεθίσματα στα παιδιά, φροντίζουν για την συνοδεία και την μεταφορά τους σε εξωτερικές δραστηριότητες, τα επιβραβεύουν, διαπραγματεύονται μαζί τους για κανόνες και όρια προκειμένου τα παιδιά να κάνουν κάτι ουσιαστικό, κάτι που θα τα βοηθήσει στην ζωή τους, κάτι που θα ευχαριστεί και τους γονείς.

4.5 Ερευνητικό Ερώτημα Ε: Ποιες είναι οι από κοινού δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μεταξύ γονέων ή γονέα και παιδιού;

Σχετικά με την διερεύνηση του οικογενειακού ελεύθερου χρόνου και των κοινών δραστηριοτήτων που τον συνθέτουν, από τις απαντήσεις των γονέων διαφαίνεται πως η πλειοψηφία του δείγματος των γονέων ενδιαφέρεται για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών και συμμετέχει σε αυτόν σε μεγάλο βαθμό. Στο σημείο αυτό επιβεβαιώνεται η Υπόθεση 3.

Από τις απαντήσεις των γονέων γίνεται αντιληπτό πως ο ελεύθερος χρόνος που μοιράζονται οι **μητέρες** με τα παιδιά περιλαμβάνει κυρίως δραστηριότητες που διαδραματίζονται στον χώρο του σπιτιού. Για παράδειγμα, σε μεγάλο βαθμό **οι μητέρες** απάντησαν πως οι ίδιες μοιράζονται συχνότερα χρόνο με το παιδί τους στο σπίτι, σε «παιχνίδια στο σπίτι». Το ίδιο δείχνει να συμβαίνει και με τους **πατέρες**. Οι συχνότερες **κοινές δραστηριότητες** ελεύθερου χρόνου των δύο γονέων με το παιδί τους αποτελούνται από δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια του σπιτιού, «δραστηριότητες στο σπίτι (πολιτισμός, μάθηση, ψυχαγωγία)» και περιλαμβάνει παιχνίδια εκπαιδευτικά, διάβασμα παραμυθιών, εκμάθηση γραμμάτων και αριθμών, ζωγραφική.

Επιπλέον, οι «κινητικές αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» αναφέρθηκαν και αυτές σε μεγάλο βαθμό στις κοινές δραστηριότητες γονιών ή γονέα και παιδιών, όμως σε μεγάλη συχνότητα δείχνουν να απασχολούνται με αυτές **οι πατέρες** με το παιδί τους. Οι πατέρες έδειξαν να περνούν χρόνο με τα παιδιά τους, Δημοτικού και Γυμνασίου και σε άλλη

έρευνα (Δημοπούλου, 2019, ανέκδοτη διπλωματική εργασία). Ο ελεύθερος χρόνος με τα παιδιά αποτελεί για τους πατέρες χρόνο διασκέδασης και οι ίδιοι τείνουν να προτιμούν να απασχολούνται με τα παιδιά τους σε αθλητικές δραστηριότητες, είτε οργανωμένες, είτε μη δομημένες, όπως επιβεβαιώνεται και από την Υπόθεση 3(Harrington, 2006· Βράντση, 2008).

Η δραστηριότητα «υποχρεώσεις του σχολείου» εμφανίζεται ως δραστηριότητα μόνο στις δραστηριότητες μεταξύ **παιδιού και μητέρας** και σε σχετικά μικρή συχνότητα. Η μητέρα δείχνει, δηλαδή, μεγαλύτερη συμμετοχή στην σχολική προετοιμασία του παιδιού απ' ότι ο πατέρας, όπως και σε άλλη έρευνα για μεγαλύτερα παιδιά και εφήβους (Βράντση, 2019, ανέκδοτη διπλωματική εργασία). Πάντως, το να εμπλέκονται οι γονείς στην προετοιμασία των παιδιών για τις σχολικές τους υποχρεώσεις αποτελεί έναν ωφέλιμο παράγοντα για την επίτευξη ακαδημαϊκών στόχων των παιδιών και των επιδόσεών τους(Πνευματικός, Παπακανάκης, Γάκη, 2008).

Μεγάλης σημασίας δείχνει το αποτέλεσμα ότι η κατηγορία «επικοινωνία- συντροφιά» αναφέρθηκε από ελάχιστους γονείς, για τις από κοινού δραστηριότητες των δυο γονέων με το παιδί και περιλαμβάνει αγκαλιές, χάρδια, φιλία και συζήτηση. Έρευνα που αναφέρεται στα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχει φέρει στο φως τις απόψεις των γονέων μικρών παιδιών που θεωρούν σημαντικές τις οικογενειακές στιγμές γονέων και παιδιών. Ιδιαίτερα σημαντικές έχουν αναφερθεί οι στιγμές όπου γονείς και παιδιά συζητούν, αγκαλιάζονται, χαιδεύονται, ξαπλώνουν μαζί, παίζουν παιχνίδια που τους φέρνουν πιο κοντά σωματικά, διαβάζουν βιβλία μαζί (Havigerona et al., 2014) και η στιγμή όπου όλη η οικογένεια χαλαρώνει χωρίς να πραγματοποιεί άλλη δραστηριότητα, είναι εξαιρετικά ωφέλιμη (Daly, 2001 ό.α. στο Craig & Mullan, 2011).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ελάχιστοι γονείς αναφέρουν τις δραστηριότητες οθόνης ως κοινή δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου με τον ένα γονέα ή και τους δύο, ενώ στα αποτελέσματα των παραπάνω ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ο παράγοντας *digitalδραστηριότητες* βρίσκεται σε μεγάλη συχνότητα(βλ. *πίνακα 10*). Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τα ευρήματα άλλης έρευνας (Natsioroulou & Bletsou, 2011) στην Ελλάδα όπου τα περισσότερα νήπια έβλεπαν τηλεόραση και έπαιζαν ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς την συμμετοχή των γονέων.

Αντίθετα, είναι μεγάλης σημασίας οι γονείς να βλέπουν τηλεόραση και να παίζουν υπολογιστή μαζί με τα παιδιά τους όσο πιο συχνά μπορούν. Οι γονείς μπορούν να προκαλούν ερεθίσματα με τις ερωτήσεις τους στη διάρκεια παιχνιδιών ή παρακολούθησης στην οθόνη, ώστε να υπάρξει αλληλεπίδραση και τα παιδιά να μην είναι παθητικά, αλλά να μπορούν να συνδέσουν την δραστηριότητα αυτή και με άλλου είδους γνώσεις, δραστηριότητες. Τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά στην οθόνη, αλλά και τα παιχνίδια που παίζουν

θα πρέπει να είναι επιλεγμένα από τους γονείς ώστε να είναι ασφαλή και να παρέχουν ερεθίσματα για γνώση, προβληματισμό και αλληλεπίδραση στα μικρά παιδιά.

Τέλος, η συμμετοχή στις «εξωτερικές δραστηριότητες(πολιτισμός, μάθηση, ψυχαγωγία)» φαίνεται να συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό ως οικογενειακός χρόνος **όλων των μελών** και περιλαμβάνει επισκέψεις σε θέατρα, κινηματογράφους, παιδότοπους, βόλτες και εκδρομές).

4.6 Ερευνητικό Ερώτημα ΣΤ: Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας την έννοια του ελεύθερου χρόνου; (καταγραφές συνεντεύξεων παιδιών προσχολική ηλικίας). Τι είναι για αυτά ο ελεύθερος χρόνος; Με τι ασχολούνται στον ελεύθερό τους χρόνο; Γιατί το κάνουν;

Από τις απόψεις των μικρών παιδιών, διαφαίνονται διάφορες διαστάσεις του ελεύθερου χρόνου (βλ. παράρτημα, πίνακας 29, σελ. 79). Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας θεωρούν τον ελεύθερό τους χρόνο **κυρίως** ως χρόνο **παιχνιδιού**, αλλά και ως χρόνο **συμπληρωματικό**, όπου έχουν την ευκαιρία να ανανεώσουν τις δυνάμεις τους από την εργασία τους, το σχολείο. Συγκεκριμένα, τα παιδιά αναφέρουν πως ελεύθερος χρόνος σημαίνει για αυτά να *ξεκουράζονται από το κολυμβητήριο και το σχολείο, να κοιμούνται, να κάνουν μπάνιο, να βλέπουν τηλεόραση*. Ακόμη, από τα αποτελέσματα αναδεικνύεται πως τα μικρά παιδιά θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο ως χρόνο **αυτοπροσδιορισμού**, όπου τα παιδιά *κάνουν αυτό που επιθυμούν, χωρίς τους γονείς τους, αλλά και νιώθουν ελεύθερα*.

Ο ελεύθερος χρόνος εμφανίζεται ως **κοινωνικός χρόνος**, όπου τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να *συναντούν τους φίλους τους*. Ο ελεύθερος χρόνος διακρίνεται και ως **υπολειπόμενος χρόνος από την εργασία**, από το σχολείο, καθώς το παιδί αναφέρει πως για αυτόν σημαίνει το να *μην έχει σχολείο, να μην έχει δουλειά*. Μεγάλη σημασία φέρει το γεγονός ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας συνδέουν τον ελεύθερό τους χρόνο με το στοιχείο της χαράς, της προσωπικής του ευχαρίστησης, για όσες δραστηριότητες αναφέρουν πως συμμετέχουν.

4.7 Τελικές παρατηρήσεις

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι αντιλήψεις των γονέων τόσο για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας όσο και για αυτά της πρώτης σχολικής ηλικίας δείχνουν το «παιχνίδι» ως τμήμα του αδόμητου ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών, να αποτελεί την πιο συχνή τους δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου. Τα παιδιά παίζουν ελεύθερα σε εξωτερικούς αδόμητους χώρους, στο σπίτι, διαβάζουν παραμύθια σε μεγάλο βαθμό. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε αντίθεση με τις σύγχρονες τάσεις για συμμετοχή των παιδιών σε δομημένες δραστηριότητες(Hille et al., 2014) και με την Υπόθεση 1α. Παράλληλα, όπως προκύπτει από

έρευνες τα παιδιά ολοένα και περισσότερο απασχολούνται σε παιχνίδια στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, στο tablet, το κινητό, βλέποντας τηλεόραση (Natsioroulou & Bletsou, 2011). Στην συγκεκριμένη έρευνα οι «Δραστηριότητες Οθόνης» βρίσκονται και αυτές σε μεγάλη συχνότητα συμμετοχής, επιβεβαιώνοντας την Υπόθεση 1α.

Στην συγκεκριμένη έρευνα, όπως επιβεβαιώνει και η Υπόθεση 1β, η τάξη που φοιτούν τα παιδιά επηρεάζει την επιλογή διάθεσης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, αφού τα παιδιά Δημοτικού έδειξαν να συμμετέχουν περισσότερο συχνά από τα παιδιά Νηπιαγωγείου σε δομημένες δραστηριότητες. Το κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει στη συγκεκριμένη έρευνα, όπως και σε άλλες (Natsioroulou & Bletsou, 2011) το «διάβασμα παραμυθιών», καθώς στην συγκεκριμένη έρευνα οι γονείς όπου εργάζονται και οι δύο αγοράζουν και διαβάζουν συχνότερα στα παιδιά τους παιδικά βιβλία. Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνει και η Υπόθεση 1δ.

Ο τρόπος συμμετοχής των γονέων στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους φαίνεται να είναι υποστηρικτικός και καθοδηγητικός (Wheeler, 2014). Οι γονείς συζητούν με τα παιδιά, τα επιβραβεύουν, τηρούν κανόνες και ωράρια, παρέχουν ερεθίσματα και συμβουλές, αλλά και τα συνοδεύουν σε δομημένες δραστηριότητες, όπως επιβεβαιώνεται και από την Υπόθεση 2α. Το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει τον τρόπο συμμετοχής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι και οι δυο γονείς εργάζονται στην οικογένεια αυξάνει την συμμετοχή των οικογενειών στην «πραγματοποίηση εκδρομών». Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της μητέρας επηρεάζει τον ελεύθερο χρόνο όλων των μελών της οικογένειας, καθώς αυτή επωμίζεται συνήθως την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου, όπως δείχνει και η Υπόθεση 2β (Shaw, 2008, Gracia, 2015, Βράντση, ανέκδοτη διπλωματική εργασία). Επιπρόσθετα, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, και συγκεκριμένα η υψηλή μόρφωση των γονέων δείχνει να επηρεάζει την συνοδεία των παιδιών στις οργανωμένες δραστηριότητες, καθώς οι περισσότερο μορφωμένοι γονείς εγγράφουν τα παιδιά τους σε δομημένες δραστηριότητες περισσότερο συχνά όπως επιβεβαιώνεται και από την Υπόθεση 2α (Θωίδης, 2000· Arisoy & Tutkun, 2012, Gracia, 2015).

Από την έρευνα διαφαίνεται πως για τους περισσότερους γονείς ο σκοπός της ενασχόλησης των παιδιών με εξωσχολικές δραστηριότητες είναι η κοινωνικοποίησή τους. Η πλειοψηφία των γονέων προσέχουν ιδιαίτερα με ποιους περνάει το παιδί τους τον ελεύθερο χρόνο του, δείχνουν ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές του, αλλά και επιθυμούν να κάνει το παιδί τους αυτό που του προσφέρει ευχαρίστηση.

Καθώς το «παιχνίδι» αναδείχθηκε η πιο συχνή δραστηριότητα των μικρών παιδιών, οι κοινές δραστηριότητες μεταξύ μητέρων – παιδιού, πατέρων – παιδιού, αλλά και οι κοινές

δραστηριότητες όλης της οικογένειας δείχνουν να αφορούν στο αδόμητο παιχνίδι και να πραγματοποιούνται στον χώρο του σπιτιού σε μεγάλο βαθμό. Ο κοινός ελεύθερος χρόνος που περνούν οι πατέρες με τα παιδιά αφορά σε κινητικές δραστηριότητες δομημένες ή αδόμητες και επιβεβαιώνεται από την Υπόθεση 3 (Harrington, 2006· Βράντση, ανέκδοτη διπλωματική εργασία, 2019).

Ένας προβληματισμός που προκύπτει από την συγκεκριμένη έρευνα είναι πως ενώ οι γονείς αναφέρουν ως αρκετά συχνή την ενασχόληση των μικρών παιδιών με «Δραστηριότητες Οθόνης», δεν αναφέρουν ως συχνή την εμπλοκή τους σε αυτήν την δραστηριότητα μαζί με τα παιδιά τους. Ο ίδιος προβληματισμός εκφράζεται και σε άλλες έρευνες (Natsioroulou & Bletsou, 2011). Επιπρόσθετα, στην συγκεκριμένη έρευνα οι κοινές δραστηριότητες γονέων και παιδιών που αφορούν στην κατηγορία «επικοινωνία – συντροφιά» δείχνουν να εκλείπουν σε μεγάλο βαθμό. Από την βιβλιογραφία γίνεται κατανοητό πως τέτοιου είδους οικογενειακές δραστηριότητες που χαλαρώνουν, βοηθούν στην ανάπτυξη των παιδιών και των οικογενειακών δεσμών (Havigerova et al., 2014· Daly, 2001 ό.α. στο Craig & Mullan, 2011).

Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ο ελεύθερος χρόνος παρουσιάζεται από διάφορες οπτικές. Συγκεκριμένα, από τις συνεντεύξεις των μικρών παιδιών (BPI) παρουσιάζεται ως χρόνος παιχνιδιού, ως κοινωνικός χρόνος, ως υπολειπόμενος από το σχολείο, ως συμπληρωματικός για την ανανέωση των δυνάμεών τους, αλλά και ως χρόνος αυτοπροσδιορισμού.

Συμπερασματικά, από την συγκεκριμένη έρευνα ο ελεύθερος χρόνος των μικρών παιδιών δείχνει να περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό το παιχνίδι με ή χωρίς τους γονείς, αλλά και να χαρακτηρίζεται από αυτοπροσδιορισμό, καθώς οι γονείς φαίνεται να είναι υποστηρικτές στα ενδιαφέροντά των παιδιών τους και επιθυμούν τα ίδια να πραγματοποιούν όσες δραστηριότητες τα ευχαριστούν. Η ενασχόληση των παιδιών σε δομημένες δραστηριότητες είναι περισσότερο συχνή για τα παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας. Οι περισσότεροι γονείς δείχνουν να είναι συμμετέχοι στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους με διάφορους τρόπους. Ωστόσο, προβληματισμοί που προκύπτουν από την έρευνα είναι ότι οι γονείς δεν μοιράζονται κοινό χρόνο με τα παιδιά τους σε δραστηριότητες οθόνης, ενώ τα ίδια απασχολούνται μόνα σε μεγάλο βαθμό σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες, αλλά και πως δεν αναφέρθηκαν με μεγάλη συχνότητα οι δραστηριότητες επικοινωνίας – συντροφιάς.

4.8 Περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα έχει διερευνητικό χαρακτήρα και αποτελεί μια ποσοτική έρευνα πεδίου. Παρόλο που υπάρχουν ελάχιστα ερευνητικά δεδομένα για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νηπίων στην Ελλάδα, τα συγκεκριμένα αποτελέσματα δεν μπορούν να

γενικευτούν, καθώς το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό. Οι γονείς είναι κάτοικοι μιας μικρής πόλης της Δυτικής Μακεδονίας και την πλειονότητα του δείγματος αποτελούν οι γυναίκες. Περαιτέρω έρευνες μπορούν να οδηγήσουν σε πιο ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μικρών παιδιών.

Σχετικά με το σενάριο της αφήγησης με σκοπό την εκμείευση των απαντήσεων των μικρών παιδιών για το θέμα του ελεύθερου χρόνου, αυτό είναι περιορισμένο και η διερεύνηση των αντιλήψεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο.

4.9 Προοπτικές - Προτάσεις

Ο χώρος του ελληνικού σχολείου στηρίζοντας την ανάγκη για ολοήμερη φροντίδα, επιμέλεια και εκπαίδευση των παιδιών (ολοήμερη εκπαίδευση) θα μπορούσε να προσφέρει στα παιδιά δυνατότητες για την αξιοποίηση του απογευματινού ελεύθερου χρόνου τους με βάση τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Θα ήταν χρήσιμη μια έρευνα για τις αγαπημένες ασχολίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών στα πλαίσια του εξωσχολικού χρόνου.

Επιπρόσθετα, χρήσιμη θα ήταν μια έρευνα ποιοτική με την μέθοδο της συνέντευξης, μετά από λίγα χρόνια, με συμμετέχοντες τα ίδια παιδιά που ερωτήθηκαν. Σκοπός της θα είναι η διερεύνηση των ασχολιών των παιδιών στον ελεύθερο χρόνο τους, η διερεύνηση του γιατί και με ποιον σκοπό απασχολούνται σε δραστηριότητες, αλλά και του πώς θα αντιλαμβάνονται σε εκείνη την ηλικία την έννοια του ελεύθερου χρόνου τους.

Βιβλιογραφία

- Ablow, J.C., Measelle, J.R., Cowan, P.A., & Cowan, C.P. (2009). Linking marital conflict and children's adjustment: The role of young children's perceptions. *Journal of Family Psychology, 23*, 485-499
- Arisoy, P., & Tutkun, O. (2012). Case About Orientation Of Primary School Students To Out-Of-School Time Activities. *Social and Behavioral Sciences, 55*, 1027 – 1035.
- Attewell, P., Garcia, S., Battle, J. (2003). Computer and Young Children: Social Benefit or Social Problem? *Social Forces, 82* (1), 277-296.
- Avgitidou, S. (1997). Children's play: An investigation of Children's Co- construction of Their World Within Early School Settings, *Early Years, 17*: 2, 6-10.
- Cardoso, A., Fontainha, E., Monfardini, C. (2008). Children and Parents Time Use: Empirical Evidence on Investment in Human Capital in France, Italy and Germany. *PIZA Discussion Paper, 38*, 15.
- Charles, C., & Wheeler, K. (2012). Children & Nature Worldwide: An Exploration of Children's Experiences of the Outdoors and Nature with Associated Risks and Benefits. *Commission on Education and Communication*.
- Cherney, I., & London, K. (2006). Gender -linked Differences in the Toys, Television Shows, Computer Games, and Outdoor Activities of 5- to 13- year - old Children. *Springer Science + Business Media*.
- Christensen, P. (2002). Why More "Quality Time" is not on the Top of Children's Lists: the 'Qualities of Time' for Children. *Children & Society*(16), pp. 77-88.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθάρα, Μ. Φιλοπούλου, μτφ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Craig, L. (2006a). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society, 20* (2), 259–281.

Craig, L., & Mullan, K. (2012). Shared parent–child leisure time in four countries. *Leisure Studies, 31* (2), 211-229

Dorie, B., Cardella, M.(2013). Using Puppets to Elicit Talk During Interviews on Engineering with Young Children. *American Society for Engineering Education*.

Fjortoft, I.(2001). The natural Environment as a Playground for Children: The impact of outdoor Play Activities in Pre - Primary School Children. *Early Childhood Education Journal, 29* (2).

Furtner-Kallmünzer, M., Hössl A., Janke D., Kellermann D. & Lipski J.(2002): In der Freizeit für das Leben lernen. Eine Studie zu den Interessen von Schulkindern. München: DJI Verlag

Gracia, P. (2015). Parent–child leisure activities and cultural capital in the United Kingdom: The gendered effects of education and social class. *Social Science Research, 52*, 290-302.

Gracia, P., Garcia - Roman, J., Oinas, T. & Antilla, T. (2019). Children's Daily Activities and National Context: Structural Opportunities or Cross-Cultural Factors.

Gray, P.(2011). The decline of Play and the Rise of Psychopathology in Children and Adolescents. *American Journal of Play, 3*(4).

Harrington, M.(2002). SOCIO- ECONOMIC DIFFERENCES AMONG FAMILIES AND VALUE OF FAMILY LEISURE. Paper presented at the 10th Canadian Congress on Leisure Research organized by the Canadian Association for Leisure Studies. Alberta, 22- 25 May 2002.

Havigerova, J., Snoblova, M., & Truhlarova, Z. (2015). Common Activities of Parents and Preschool Children Strengthening their relationship. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*(186), pp. 197-201.

Hille, A., Arnold, A. & Schupp, J. (2014). Leisure Behavior of Young People: Education - Oriented Activities Becoming Increasingly Prevalent. *DIW Economic Bulletin, 4*(1), 26-36.

Hofferth, S., Curtin, S. (2003). Leisure Time Activities in Middle Childhood. *Paper prepared for the Positive Outcomes Conference. Washington, 12-13 March 2013.*

Hofferth, S., Sandberg, J.(2001). How American Children Spend Their Time. *Journal of Marriage and Family, 63*, 295-308.

Kangas, J., Brotherus, A., Luukkainen, H., & Kuusisto, A. (2019). Playing to learn in Finland. Early childhood curricular and operational contexts.

Larson, R., Green, T., & Cordell, H. (2011). Children's Time Outdoors: Results and Implications of the National Kids Survey. *Journal of Park and Recreation Administration(29)*, pp. 1-20.

Larson, R. W., & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend time across the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin, 125(6)*, 701-736.

McHale, S., Crouter, A., & Tucker, C. (2001). Free-Time Activities in Middle Childhood: Links with Adjustment in Early Adolescence. *Child Development, 72 (6)*, 1764–1778.

Mahoney, J., Schweder, A. & Stattin, H. (2002). STRUCTURED AFTER-SCHOOLACTIVITIES AS A MODERATOROF DEPRESSED MOOD FORADOLESCENTS WITH DETACHEDRELATIONS TO THEIR PARENTS. *JOURNAL OF COMMUNITY PSYCHOLOGY, 30 (1)*, 69-86.

Mahoney, J. L., Eccles, J. S., & Larson, R. W. (2004). Processes of adjustment in organized out-of-school activities: opportunities and risks. *New Directions for Youth Development, 101*, 115-144.

Mahoney, J., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence, 23*, 113-127

Michel, F., Harb, F., & Hidalgo, M. (2011).The concept of time in the perception of children and adolescents.*Trends in Psychiatry and Psychotherapy.*

- Miller, E., & Almon, J. (2009). CRISIS IN THE KINDERGARTEN: Why Children Need to play in School. *Alliance for Childhood*.
- Natsiopoulou, T., Bletsou, M. (2011). Greek Preschooler's use of electronic media and their preferences for media or books. *International Journal of Caring Sciences, 4(2)*, σ. 97.
- Natsiopoulou, T., Souliotis, D., Kyridis, A., Hatzisavvides, S., (2006). Reading children's books the preschool children in Greek families. *International Journal of Early Childhood, 38(2)*: 69- 79.
- O' Dwyer, M., Fairclough, S., Knowles, Z., Stratton, G. (2012). Effect of a family focused active play intervention on sedentary time and physical activity in preschool children. *International Journal of Behavioral, Nutrition and Physical Activity*.9
- O' Keefe, L. (2015). Outdoor Family Leisure: A strengths - based case study of East Scarborough, Toronto, Ontario. Presented s part of the requirement for the degree of Master Arts in Sustainable Leisure Management within the Department of Recreation and Tourism Management at Vancouver Island University.
- Rees, G.(2017). Children's activities and time use : Variations between and within 16 countries. *Children and Youth Services Review, 80*, 78 - 87.
- Raynor, H., Jelalian, E., Vivier, P., Hart, C., Wing, R. (2009). Parent- reported Eating and Leisure time Activity Selection Patterns Related to Energy Balance in Preschool and School aged Children. *Journal of Nutrition Education and Behavior, 41 (1)*.
- Sandberg, A. &. Eriksson, A. (2008). 'Children's participation in the preschool - on the conditions of the adults? Preschool teachers concepts of children's participation in preschools' everyday life'. *Early Child Development and Care, 180(5)*, 619-631.
- Shaw, S. (2008). Family Leisure and Changing Ideologies of Parenthood. *Sociology Compass, 2 (2)*, 688–703.
- Shaw, S., Kleiber, D.& Caldwell, L. (1995). Leisure and Identity Formation in Male and Female Adolescents: A preliminary Examination. *Journal of Leisure Research, 27(3)*, 245- 263.

Thoidis, I., Gregoriadis, A., Krousorati, K. (2018). The Contribution of all-day Schools to the development of social skills of pupils: The case of transition from preschool to primary school. *European Journal of Education Studies*, 4(5).

Timmons, B., Naylor, P., Pfeiffer, K. (2007). Physical activity for preschool children- how much and how. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 2007, 32 S2E).

Wheeler, S.(2014). Organized activities, educational activities and family activities: how do they feature in the middle- class family's weekend? *Leisure Studies*, 33(2), 215 -232.

Witt, P., Caldwell, L., (2018). Youth Development. Principles and Practices in Out- of- School Time Settings. *Sagamore - Venture Publishing LLC*. United States.

Zabriskie, R. &McCormick, B. (2001). The influence of Family Leisure Patterns on Perceptions of Family Functioning. *FamilyRelations*, 50 (3), 281- 289

Αυγητίδου, Σ. (2001). Το παιδικό παιχνίδι: διερεύνηση της συνεργατικής δόμησης του κόσμου των παιδιών στην προσχολική ηλικία. *Το παιχνίδι* (σσ. 159- 199). ΑΘΗΝΑ: ΤΥΠΩΘΗΤΩ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Βράντση, Μ.(2019).Οικογένεια και ελεύθερος χρόνος: Οι απόψεις των γονέων. *Ανέκδοτη μεταπτυχιακή - διπλωματική εργασία*. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ.

Γρίβα, Ε., & Σέμογλου, Κ. (2013). *Ξένη Γλώσσα και Παιχνίδι*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Αδελφοί Κυριακίδη Α.Ε.

Γρηγοριάδης, Α.(2005). *Διαπροσωπικές σχέσεις στο Νηπιαγωγείο: Αντιλήψεις νηπιαγωγών και μαθητών για τις μεταξύ τους σχέσεις*. (Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή) Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Δημοπούλου, Π. (2019). Οικογένεια και ελεύθερος χρόνος: Οι απόψεις των παιδιών. *Ανέκδοτη μεταπτυχιακή - διπλωματική εργασία*. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ.

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ.για το Νηπιαγωγείο και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων) (2003). Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Διαμαντόπουλος,Π.(2004).ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ:Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών Δημοτικού Σχολείου.ΑΘΗΝΑ:ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Θωίδης, Ι.(2000). *ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ*(Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή)
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φλώρινα.

Θωίδης, Ι. (2003). Η 'επανασύνδεση' της παιδικής ηλικίας με την κοινωνία των ενηλίκων: Ο καταλυτικός ρόλος του ελεύθερου χρόνου. *ΚΙΝΗΤΡΟ*, τ. 5, 35-45.

Θωίδης, Ι., Χανιωτάκης, Ν. (2002). Διαθεματικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο Ολοήμερο Σχολείο. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 239 - 270

Κιτσαράς, Γ.(2001). *Προσχολική Παιδαγωγική*.Αθήνα

Κορωναίου, Α. (2002). *ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΕΚΤΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. Η συμβολή των οπτικοακουστικών μέσων και των νέων τεχνολογιών*. ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.

Κορωναίου, Α. (1996). *Κοινωνιολογία του Ελεύθερου Χρόνου*. Αθήνα: Νήσος.

Κρίβας, Σ. (2007). Παθογόνος – Μορφωσιογόνος Οικογένεια. Σε Ι. Πυργιωτάκης, Σ. Κρίβας, Α. Μπρούζος & Α. Εμβαλωτής (Επιμ), *Συσχετισμός Οικογενειακού - Κοινωνικού και Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική επίδοση του παιδιού για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (32-52)*. Αθήνα: Ο.ΕΠ.ΕΚ

Λιάμπα, Δ. (2014). Παιδί και άτυπη μάθηση στον ελεύθερο χρόνο. *Ανέκδοτη μεταπτυχιακή – διπλωματική εργασία*.ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ.

Μπονίδης, Κ. (2004). Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. ΑΘΗΝΑ: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.

Παπαδοπούλου, Β.(2003). Οι παιδότοποι: μια ακόμη πρόκληση για το σύγχρονο ελληνικό σχολείο. *Μακεδόν*, 11, 25-35.

Πάτση, Χ., Αντωνίου, Π., Λυμνούδης, Α., Υφαντίδου, Γ., Δαμιανάκη, Μ., Λιούσα, Α. (2010). Η επίδραση των παιχνιδιών στον υπολογιστή στην ενασχόληση των παιδιών με φυσικές δραστηριότητες. *Πρακτικά 18^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*. Κομοτηνή: ΤΕΦΑΑ. Δημοκρήτσιο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Πνευματικός, Δ., Θωΐδης, Ι., Γάκη, Ε. (2008). Εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών: Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. *6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*, Αθήνα, 5-7 Δεκεμβρίου 2008, Αθήνα, 6, 79-87

Πνευματικός, Δ., Παπακανάκης, Π., Γάκη, Ε. (2008). ΓΟΝΕΪΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ. Στο Α. Μπρούζος, Π., Μιχαηλίδη, Α. Εμβαλωτής & Α. Ευκλείδη(επιμ.), *Σχολείο και Οικογένεια. Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρίας Βορείου Ελλάδος*(σ 193-217). Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Πυργιωτάκης, Ι. (2007). Συσχετισμός Οικογενειακού – Κοινωνικού Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική επίδοση του παιδιού. Αθήνα: Ο.Ε.Π.ΕΚ.

Τσαπακίδου, Α. (2014). *Από το παραδοσιακό στο δημιουργικό παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη: ANT. ΣΤΑΜΟΥΛΗ.

Τσιγγίδου, Σ. (2013). Διερεύνηση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω εννοιολογικής χαρτογράφησης σε υπολογιστικό περιβάλλον. *Ανέκδοτη μεταπτυχιακή – διπλωματική εργασία*. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΤΡΙΚΑΛΑ.

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, Σχολική και κοινωνική ζωή. Οδηγός εκπαιδευτικού, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης*. ΑΘΗΝΑ, 2011.

Λότη- Πέτροβιτς Ανδρουτσοπούλου. *Η Νόνα χελώνα και η αρχαία κρυψώνα (παιδικό βιβλίο)*. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ, 2015.

Παράρτημα

Αγαπητοί γονείς,

Θα ήθελα να σας ενημερώσω πως το παρόν ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμο**. Οι πληροφορίες που θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν για καθαρά ερευνητικούς σκοπούς στα πλαίσια Μεταπτυχιακού μου Προγράμματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Κύριος σκοπός της έρευνάς μου είναι να αναδειχθούν **οι δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται τα παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας στον ελεύθερό τους χρόνο**.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο σας!

Πίνακας 27 Ερωτηματολόγιο προς γονείς

Φύλο:	Αντρας	<input type="checkbox"/>	Γυναίκα	<input type="checkbox"/>
Ηλικία:	25-35	<input type="checkbox"/>		
	35-45	<input type="checkbox"/>		
	45-55	<input type="checkbox"/>		
	55 και άνω	<input type="checkbox"/>		
Βαθμίδα Εκπαίδευσης:	Δημοτικό/ Γυμνάσιο	<input type="checkbox"/>		
	Λύκειο/ Τεχνική σχολή	<input type="checkbox"/>		
	Πανεπιστήμιο/ ΑΤΕΙ	<input type="checkbox"/>		
Επαγγελματική Κατάσταση:	Εργάζονται και οι δύο γονείς;	<input type="checkbox"/>		
	Εργάζεται μόνο ο ένας γονέας;	<input type="checkbox"/>		
Είδος Εργασίας:	<input type="text"/>			
Αριθμός Παιδιών:	<input type="text"/>			
Απαντήστε για το παιδί σας:				
Αγόρι	<input type="checkbox"/>	Κορίτσι	<input type="checkbox"/>	
Τάξη παιδιού:	<input type="text"/>			

1. Τσεκάρετε στο κουτάκι σε ποιο βαθμό σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω προτάσεις.

Το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο:	Ποτέ	Σπάνια	μερικές φορές	συχνά	πολύ συχνά
1. Παίζοντας στο σπίτι (τουβλάκια, παζλ, lego, επιτραπέζια, κούκλες, αυτοκινητάκια, κ.ά.)					
2. Διαβάζοντας παραμύθια					
3. Βλέποντας τηλεόραση					
4. Παίζοντας υπολογιστή, tablet, κινητό					
5. Παίζοντας έξω					
6. Σε ιδιωτικά κέντρα φροντίδας και ψυχαγωγίας (π.χ. σε παιδότοπο)					
7. Σε γυμναστήριο(χορός, μπαλέτο, παραδοσιακοί χοροί)					
8. Στο Ωδείο (μουσική προπαιδεία)					
9. Σε αθλητικές δραστηριότητες (ποδόσφαιρο, μπάσκετ στίβος, κολυμβητήριο)					
10. Σε δημόσια κέντραφροντίδας και ψυχαγωγίας (σε ΚΔΑΠ, Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης)					
11. Σε οργανωμένες πολιτιστικές προσφορές (π.χ. σε τμήμα ζωγραφικής –εικαστικών, στην θεατρική αγωγή, στο σκάκι).					

2. Κατά πόσο συμφωνείτε πως σκοπός της ενασχόλησης του παιδιού σας με τις εξωσχολικές δραστηριότητες είναι:

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πάρα πολύ	Απόλυτα
1. Να περνά καλά και να ψυχαγωγείται					
2. Να βρίσκεται με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιείται					
3. Να αξιοποιεί δημιουργικά τον χρόνο του (π.χ. να μαθαίνει)					
4. Να ξεκουράζεται και να χαλαρώνει					

3. Με ποιο τρόπο συμμετέχετε εσείς ή ο/η σύζυγός σας σε αυτό που κάνει το παιδί σας στον ελεύθερο χρόνο;

	Ποτέ	σπάνια	μερικές φορές	συχνά	πολύ συχνά
1. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και συμβουλές					
2. Συζητάμε με το παιδί για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου					
3. Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες δίνουμε έμφαση –μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου.					
4. Επιβραβεύουμε το παιδί όταν τα καταφέρνει με κάποια δραστηριότητα.					
5. Συνοδεύουμε το παιδί σε οργανωμένες δραστηριότητες.					
6. Δεν στηρίζουμε δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό.					
7. Δεν έχουμε καθόλου χρόνο για να ασχοληθούμε με τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού μας					
8. Πραγματοποιούμε οικογενειακές εκδρομές, ταξίδια, διακοπές					
9. Πραγματοποιούμε περιπετειώδεις/ αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. πεζοπορία, αναρρίχηση, κανό, ιππασία, κλπ.)					

4. Σε ποιο βαθμό σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω προτάσεις που αναφέρονται στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού σας;

	Στον ελεύθερο του χρόνο το παιδί μου...	Ποτέ	σπάνια	μερικές φορές	συχνά	πολύ συχνά
1.	επιθυμώ να κάνει αυτό που το ευχαριστεί.					
2.	επιθυμώ να κάνει κάτι που θα το βοηθήσει να επιτύχει αργότερα στη ζωή του.					
3.	αφήνεται να κάνει ό,τι θέλει, αρκεί αυτό να μην είναι επικίνδυνο ή απαγορευμένο.					
4.	θέλω και φροντίζω να κάνει κάτι ουσιαστικό.					
5.	κάνει ό,τι θέλει και συχνά δεν γνωρίζω τι είναι αυτό.					
6.	προσέχω ιδιαίτερα πού και με ποιόν/ά περνάει τον ελεύθερό του χρόνο το παιδί μου.					
7.	του δείχνω ότι ενδιαφέρομαι για τις δραστηριότητές του στον ελεύθερο χρόνο.					
8.	το παιδί μου θέλει να έχει μια δική του ξεχωριστή περιοχή στην οποία δεν ανακατεύονται οι μεγάλοι.					
9.	Γενικά, είμαι ευχαριστημένος/η με το πώς το παιδί μου περνά τον ελεύθερό του χρόνο.					

5. Υπάρχουν συγκεκριμένες δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο που κάνετε εσείς ή ο σύζυγός σας μαζί με το παιδί σας;

Όχι, το παιδί ασχολείται ουσιαστικά μόνο του, με τις δικές του δραστηριότητες:

Ναι, υπάρχουν κοινές δραστηριότητες που πραγματοποιούμε στον ελεύθερο χρόνο όπως:

	το παιδί μαζί με τον ερωτώμενο	το παιδί μαζί με τον/ την σύζυγο	το παιδί μαζί με τους δύο γονείς
1.....			
2.....			
3.....			

Σας ευχαριστώ πολύ για την συνεργασία!

Πίνακας 28 Συνεντεύξεις μικρών παιδιών

Συμμετέχοντες	Τι είναι για σένα ο ελεύθερος χρόνος;	Με τι ασχολείσαι στον ελεύθερό σου χρόνο;	Γιατί το κάνεις; Τι νιώθεις;
Παιδί 1	Όταν δεν έχεις δουλειά, όταν δεν έχεις σχολείο	-Πηγαίνω πάρκο, παιδότοπο, επίσκεψη στην θεία. -Κάνω ποδήλατο, παίζω ποδόσφαιρο	Επειδή μου αρέσει και δεν έχω δουλειές
Παιδί 2	Όταν ξεκουράζομαι από το σχολείο, το κολυμβητήριο	-Τρώω, κοιμάμαι. -Παίζω κούκλες, ζωγραφίζω, κάνω πάζλ -Πηγαίνω μπαλέτο -Πηγαίνω στη γιαγιά	Επειδή έχω χρόνο
Παιδί 3	Είσαι ελεύθερος να κάνεις αυτό που θέλεις χωρίς τη μαμά.	-Κοιμάμαι -Παίζω τουβλάκια, ζωγραφίζω -Παίζω υπολογιστή -Πηγαίνουμε σε παραστάσεις παιδικές -Πηγαίνω μπαλέτο και μουσική προπαιδεία (αλλά όχι στον ελεύθερό μου χρόνο)	Με κάνει χαρούμενη
Παιδί 4	Το να παίζω	-Ζωγραφίζω -Παίζω με τον αδερφό μου -Πηγαίνω επίσκεψη σε συγγενείς Πηγαίνω μπαλέτο (αλλά όχι στον ελεύθερό μου χρόνο)	Νιώθω χαρούμενη, μου αρέσουν όλα αυτά.

Παιδί 5	Ο χρόνος για να κοιμηθώ, να κάνω μπάνιο, να βλέπω τηλεόραση	-Παίζω με την αδερφή και ξαδέρφια μου -Πηγαίνουμε σε ταβέρνα και εκδρομές	Έτσι μου αρέσει εμένα
Παιδί 6	Δεν ξέρω	-Τρώω -Πηγαίνω παραδοσιακούς χορούς -Παίζω με τα αδέρφια μου, κάνουμε αγκαλιές	Μου αρέσει πολύ, ειδικά ο χορός
Παιδί 7	Δεν ξέρω	-Πηγαίνω πάρκο -Παίζω με τα παιχνίδια μου	Χαίρομαι
Παιδί 8	Είναι χρόνος για να παίζουμε	-Τρώω -Ζωγραφίζω -Πηγαίνω στην φίλη μου -Παίζω με κούκλες -Σκουπίζω στο σπίτι, βοηθάω στις δουλειές	Για να περνάω καλά
Παιδί 9	Όταν βλέπω τους φίλους μου	-	-
Παιδί 10	Όταν έχω πολύ χρόνο να παίζω	-Παίζω με τα αδέρφια μου -Παίζω με τον παππού μου	Μου αρέσουν όλα αυτά
Παιδί 11	Όταν είμαι ελεύθερη	-Παίζω με τα παιχνίδια μου -Διαβάζω παραμύθια -Πηγαίνω πάρκο -Πηγαίνω μπαλέτο	Επειδή μου αρέσει πολύ
Παιδί 12	Για να κοιμάμαι	-Τρώω, κοιμάμαι -Παίζω -Πηγαίνω κολυμβητήριο	Επειδή μου αρέσουν

Πίνακας 29 Πίνακας Συσχετίσεων PearsonR

		Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες	Προσωπική ευχαρίστηση παιδιού	Υποστήριξη προς το παιδί	Οικογενειακές δραστηριότητες
Ουσιώδεις για το παιδί δραστηριότητες	Pearson Cor. Sig N			.581 .000 237	.321 .000 238
Προσωπική ευχαρίστηση παιδιού	Pearson Cor. Sig N			.262 .000 238	
Υποστήριξη προς το παιδί	Pearson Cor. Sig N		.262 .000 238		.304 .000 238